

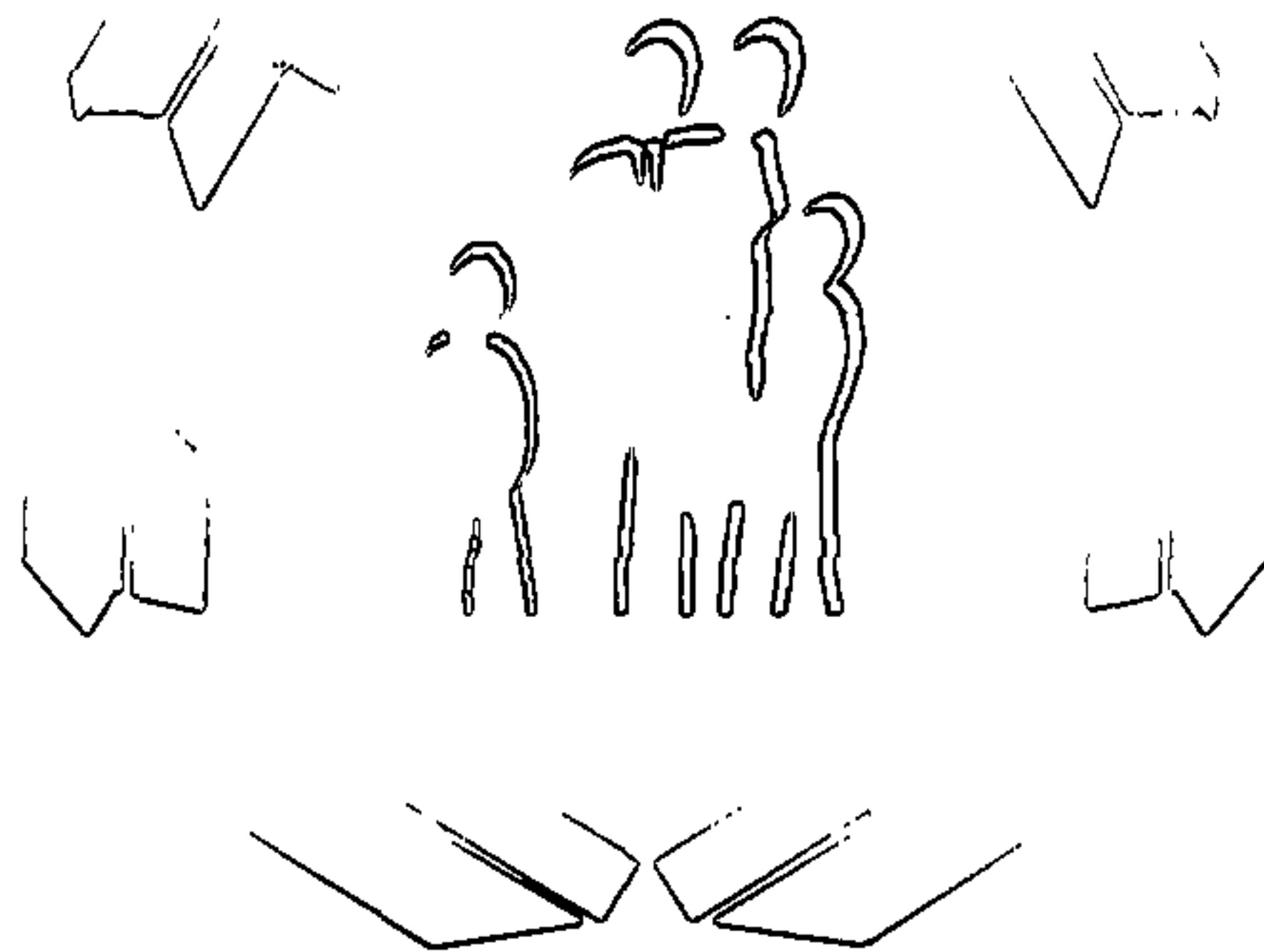
מתחברים לנוער מנותק

מאת:

ד"ר אברהם כרמלי

גב' נעמה שמיר

גב' לילי יצחקי

מס' 67

המפעלים המיוחדים - הכתובת שלך לרעיונות מקוריים

המוסד לביטוח לאומי, באמצעות הקרן למפעלים מיוחדים, תומך בפיתוח שירותי רווחה חדשניים ונסיוניים. "מפעל מיוחד" הוא פרוייקט נקורי העוסק במתן שירותי רווחה קהילתיים. הוא מיועד לציבור מקבלי הגמלאות במוסד לביטוח לאומי (קשישים, נכים, מובטלים, משפחות, ילדים ועוד) ומבוצע על ידי גוף משפטי רשום.

אם יש לך רעיון מקורי הקשור לתחום הרווחה והעבודה הקהילתית, נא לפנות אלינו:

המחלקה למפעלים מיוחדים, המוסד לביטוח לאומי, שדרות ויצמן 13, ירושלים
95437

פרוייקט שאושר על ידינו זוכה ל:

- * השתתפות במימון תקופה ראשונית-נסיונית.
- * מעורבות מקצועית בשלבי התכנון וההפעלה.
- * ביצוע מעקב מחקרי ופרסום דריח מפורט.

המוסד לביטוח לאומי
מינהל המחקר והתכנון

"מתחברים לנוער מנותק"
מחקר הערכה

מאת:

ד"ר אברהם כרמלי   גב' נעמה שמיר   גב' לילי יצחקי

חברת פילת

ירושלים, סיון תשנ"ט, יוני 1999

ה ק ד מ ה

במדינת ישראל חיים אלפי בני נוער המנותקים ממסגרות קבועות כלשהן. מספרם של אלה עלה בשנים האחרונות בצורה חדה, עקב השיעור הגדול יחסית של נערים מנותקים בקרב העולים החדשים.

המחלקה למפעלים מיוחדים במוסד לביטוח לאומי תמכה במפעל מיוחד בשם "מתחברים לנוער מנותק", אשר הופעל ע"י מועצת תנועות הנוער. מהות המפעל היתה איתור של קבוצות נערים מנותקים, גיבושם סביב פעילות חברתית המתאימה לצרכיהם ושילובם באופן הדרגתי בפעילות הסדירה של תנועות הנוער. בצורה זו, קיוו מתכנני המפעל המיוחד לחולל בקרב בני הנוער המנותקים שורה של תהליכים פסיכולוגיים-חברתיים שבעקבותיהם יתרחש שילובם בחברה.

השלב הניסיוני של הפרוייקט נמשך שנתיים, החל מחודש אוגוסט 1996 ועד לחודש אוגוסט 1998. התוכנית, כפי שהתבצעה בשלב הניסיוני, שונה במספר היבטים עקרוניים מן התכנון המקורי, אך פער כזה שאופייני לתוכניות ניסיוניות בלט ביתר שאת בתוכנית מורכבת זו.

ברצוני להודות לארגון מועצת תנועות הנוער (מתן) ולראשי תנועות הנוער שיזמו והפעילו את התוכנית שהציבה בפני תנועות הנוער אתגר חברתי החורג מפעילותו השוטפת. תודתי גם למשרד החינוך אשר תמך בתוכנית וסייע באמצעות היחידות הרלוונטיות, כגון קידום נוער, להשיג את מטרות התוכנית.

תודה מיוחדת לד"ר אברהם כרמלי ממכון פילת ולצוותו אשר באמצעות המעקב המחקרי הציגו לחברי וועדת ההיגוי באופן שוטף תמונת מצב עדכנית ואובייקטיבית על שלבי התקדמות התוכנית.

אני תקווה שהשאלות וההמלצות המובאות בדוח זה יסייעו לגורמים הנוגעים בדבר לגבש מודל מתאים שיאפשר מעורבות ושילוב של בני נוער מנותקים בתנועות הנוער ובכך להגביר את תחושת השייכות החברתית שלהם.

אני מודה לכל חברי וועדת ההיגוי שליוו את "המפעל המיוחד" ולכל בני הנוער שנטלו חלק בתוכנית זו.

תודה מיוחדת לשרית בייץ-מוראי ולטניה ליף, מהמחלקה למפעלים מיוחדים של המוסד שליוו את התוכנית מבחינה מקצועית ותקציבית.

שלמה כהן

סמנכ"ל מחקר ותכנון

חברי ועדת ההיגוי של הפרוייקט: "מתחברים לנוער המנותק"

מתן

רחל ורדי - מזכ"ל מתן לשעבר
נפתלי דרעי - מזכ"ל מתן
שלומית רונן - רכזת הפרוייקט בשנה ב'
מירב שמעוני - רכזת הפרוייקט בשנה א'.

נוער עובד ולומד

דורון קרני - מנהל מח' להכשרה לאיגוד מקצועי - רכז פרויקט בנוע"ל
ברכה נאמן, נורית חגיג - רכזות הפרוייקט בנוע"ל

שומר הצעיר

יהודה לבנה - רכז הפרוייקט בשומר הצעיר
משה האיר - רכז הפרוייקט בשומר הצעיר

עזרא

קוקו אטינגר - רכז הפרוייקט בעזרא
תמי כהן - רכזת הפרוייקט בעזרא

משרד החינוך

דודו זמרון - ראש תחום תנועות הנוער
נוח גרינבאום - מפקח ארצי קידום נוער

המוסד לביטוח לאומי

טניה ליף - מרכזת מפעלים מיוחדים

תקציר

כללי

במדינת ישראל חיים אלפי בני נוער המנותקים ממסגרות קבועות כלשהן. מספרם של אלה עלה בשנים האחרונות בצורה חדה, עקב השיעור הגדול של נערים מנותקים בקרב העולים החדשים ממדינות חבר העמים.

המחלקה למפעלים מיוחדים במוסד לביטוח לאומי תמכה במפעל מיוחד בשם "מתחברים לנוער מנותק", אשר הופעל ע"י מועצת תנועות הנוער (מת"ן). מטרת המפעל היתה "להפעיל את חניכי התנועה כדי לעזור לנערים מנותקים ילידי הארץ ועולים חדשים, ליצור לעצמם בסיס לבניית עתיד בטוח ומוצלח יותר." הרעיון היה שחניכי תנועות הנוער, בהיותם בעלי מודעות חברתית מפותחת, יכולים לסמן לנערים המנותקים את הדרך חזרה לחברה. בצורה זו, קיוו מתכנני המפעל המיוחד לחולל בקרב בני הנוער המנותקים שורה של תהליכים פסיכולוגיים- חברתיים שבעקבותיהם יתרחש שילובם בחברה. עבור תנועות הנוער וחניכיה מהווה פרויקט זה הזדמנות ראשונה לעבוד עם אוכלוסייה זו.

מתכונת המפעל

השלב הניסיוני של המפעל נמשך שנתיים, החל בחודש אוגוסט 1996 והסתיים בחודש אוגוסט 1998. לפרוייקט הוגדרו מספר שלבים שעל פיהם הוא התבצע:

1. היערכות ארגונית.
2. גיוס ומיון המדריכים.
3. הכשרת המדריכים.
4. איתור הנערים.
5. פעילות קבוצתית של הנערים המנותקים.

שיטת המחקר

במהלך מחקר ההערכה נעשה שימוש בכלים ובשיטות שונות לאיסוף המידע, בהתאם לתהליכים ולפעולות שהתרחשו בכל אחד משלבי הפרוייקט. כלי המחקר המרכזיים היו: השתתפות בפגישות של ועדת ההיגוי, ראיונות עם גורמים במת"ן, בתנועות הנוער וביחידה לקידום נוער, שאלונים מובנים לאבחון תהליך גיוס ומיון המדריכים ומאפייני המדריכים, שאלון להערכת תוכנית ההכשרה, ראיונות אישיים חצי מובנים עם המדריכים, דו"חות חודשיים שמילאו המדריכים למעקב אחר הפעילות בקבוצות, ביקורים בקבוצות הנערים.

ממצאים עיקריים

אחד המאפיינים העיקריים של מפעל מיוחד זה הוא שהמפעל, כפי שהתבצע בשלב הניסיוני, שונה בכמה היבטים עקרוניים מן התכנון.

1. על פי התכנון היו אמורות להיפתח 7 קבוצות ב- 6 ישובים שונים ברחבי הארץ. בפועל נטלו חלק בפרוייקט 3 תנועות נוער שהפעילו בסך הכל 8 קבוצות של נערים מנותקים: נוע"ל הפעילה חמש קבוצות: בירושלים, דימונה, בית שאן קריית גת ואשדוד. תנועת עזרא הפעילה שתי קבוצות בירושלים ובפרדס כץ, והשומר הצעיר הפעילה קבוצה בערד. רק חמש מתוך שמונה קבוצות אלה היו פעילות לאורך כל תקופת הפרוייקט - כ- 18 חודשים. שלוש קבוצות הופעלו לפרקי זמן קצרים יותר. קבוצה אחת נסגרה שבעה חודשים לאחר תחילת הפרוייקט, ולעומתה שתי קבוצות לא התחילו את פעילותן אלא לאחר שבעה ותשעה חודשים מתחילת הפרוייקט.
2. תופעה שלא נצפתה בשלב התכנון הינה התחלופה הגדולה של מדריכים בוגרים (מדריכים בשכר) ושל מדריכים צעירים (בשנת שירות). רק במעט מאוד מקרים אותו מדריך ליווה את הקבוצה מתחילת הפרוייקט ועד סיומו. כמו כן נוצרו מקרים בהם לא היה מדריך לקבוצה במשך מספר חודשים. כתוצאה מכך תחליף איתור וגיוס מדריכים לא הסתיים בתחילת הפרוייקט, אלא נמשך לכל אורכו. המשרה של מדריך צעיר (ש"ש) אוישה רק בחלק מן הקבוצות (3), וגם במקרים אלה המדריך הצעיר היה פעיל רק במשך חלק מזמן פעילות הקבוצות.
3. נערכו שני קורסים להכשרה בסיסית למדריכים חדשים: האחד בתחילת הפרוייקט והשני בשנה השנייה לקיומו. מדיווחי המדריכים עולה כי בסך הכל קורס ההכשרה מילא את תפקידו בהתאם למתוכנן. המדריכים הביעו שביעות רצון גבוהה מהסדנא שהועברה בקורס וטענו כי היא הקנתה להם ידע ומושגים בנושא נוער מנותק. בנוסף לקורסי ההכשרה הבסיסיים, בחלק מן הזמן התקיימו מסגרות הכשרה נוספות: הנחייה אישית, הנחייה קבוצתית מטעם הפרוייקט והנחייה קבוצתית מטעם התנועה למדריכי הנוער העובד והלומד.
4. ברוב המקרים המדריכים לא הצליחו לאתר בכוחות עצמם נערים מנותקים לפעילות בקבוצות. חלקם הגדול של הנערים שהשתלבו בפעילות הופנו לקבוצות ע"י היחידה המקומית של קידום נוער. בניגוד למתוכנן, איתור הנערים לא היה מעשה חד פעמי אלא היווה משימה מתמדת. זאת בשל התחלופה הגבוהה של הנערים בקבוצות השונות, ובשל העובדה כי בהרבה מקרים במקביל לעזיבת המדריך (או הש"ש) את העבודה, הקבוצה התפרקה והיה צורך בגיוס מחודש של נערים.
5. השלב הניסיוני של הפרוייקט יועד לכ- 150 בני נוער מנותקים. בפועל סך כל נערים שהיו חברים בקבוצות שונות נע בין 85 ל- 100. יצוין כי בכל שבוע נתון לא כל החברים השתתפו בפעילות אלא רק חלקם. בזמן נתון בכל קבוצה היו חברים בממוצע כ- 14 נערים. בקבוצות השונות היתה רמה גבוהה יחסית של הומוגניות מבחינת גיל, ותק בארץ ורמת דתיות. רמה מסוימת של הטרוגניות היתה קיימת ביחס למשתנה "עומק הניתוק" של הנערים. ברוב הקבוצות נמנו בין חברי הקבוצה נערים אשר נמצאו במסגרות לימודים, נערים שנשרו מלימודים ועבדו, ונערים מנותקים שהיו מעורבים בפלילים ובשימוש בסמים.

6. במהלך הזמן עוצבו ע"י המדריכים שישה סוגי פעילות עם הנערים המנותקים: פעילות קבוצתית שהתבססה על הפעלות חברתיות שהותאמו לאוכלוסיית הנערים המנותקים, חוגים, מפגשים מזדמנים בין המדריך לחברי הקבוצה, פעילות במתכונת של מועדון, סיורים, ומפגשים פרטניים עם נערים.

7. אף אחד משלושת העקרונות הבסיסיים של המפעל, כפי שתוכננו מראש לא התקיים במלואו. עקרונות אלה היו: שילוב בין נוער מנותק לנוער נורמטיבי בתנועה, הפעלת הנוער המנותק באמצעות הפעילויות הרגילות של התנועה. ופיתוח הדרגתי של הנערים במסגרת הקבוצה.

הפעילות עם הנוער המנותק היתה שונה מההפעלה התנועתית וכללה פעילויות כגון: משחקים שונים, צפייה בטלוויזיה ובסרטים, מסיבות דיסקו, שיחות בנושאים הקשורים לחיי נוער מנותק.

הטמעה מלאה של הנערים המנותקים בקבוצות נורמטיביות של תנועות הנוער לא התרחשה באף קבוצה. פעילות משולבת עם נערים נורמטיביים חניכי התנועות התקיימה באופן ספוראדי ולא על פי תהליך מסודר.

במקרים בהם התקיימו פעילויות משותפות עם חניכי התנועות, אופי הפעילויות לא היה "רעיוני" או "סדנאי", אלא חברתי. במספר קבוצות התפתחו במהלך הפרוייקט, מודלים אלטרנטיביים של שילוב הנערים המנותקים בפעילות תנועתית.

משמעויות ומסקנות

בסיום השלב הניסיוני של הפרוייקט ועל סמך הניסיון שהצטבר, מומלץ לגבש קונספציה חדשה למפעל ולנסח מודל עבודה אשר יתאים יותר לאילוצים שהתגלו. יש חשיבות לניסוח מחודש של רציונל הפרוייקט. רציונל זה צריך להדגיש את היעדים של התנועות בעבודתם עם נוער מנותק, הכלים העומדים לרשותן לעיסוק בנושא זה ומידת מחויבותן לנושא. כמו כן, יש לחדד את ההבדלים בין עיסוקן של התנועות בנוער המנותק לבין הטיפול שגופים אחרים (כמו קידום נוער או המתנ"סים) נותנים לנוער זה. יש לערוך תהליך זה של גיבוש התפיסה הן ברמה של מועצת תנועות הנוער (כלומר גיבוש מדיניות כללית של התנועות) והן ברמה של כל תנועה בנפרד.

למרות שעקרונות היסוד של המפעל המקורי לא התממשו, הניסיון של כמעט שנתיים במפעל מגלה כמה עובדות חשובות שעשויות לשמש בסיס בבניית הדגם החדש של המפעל. לחלן נציג נקודות אלה.

1. פעילות יחודית לנוער מנותק

אמנם ניתן לקיים פעילויות שעונות הן לצרכי הנוער המנותק והן לצרכי הנוער הנורמטיבי, אך הניסיון מראה שהפעילות הרגילה של תנועות הנוער אינה תמיד אטרקטיבית בעיני הקבוצות של נוער מנותק. הפעילות שהתקיימה בקבוצות הנוער המנותק היתה בדרך כלל ייחודית והתאימה לצרכיהם ולדפוסי הבילוי שלהם.

2. "מועדון" ולא "קבוצה"

נראה שחשוב להתייחס לעבודה עם נוער מנותק במונחים של הקמה והפעלת "מועדון" לנוער מנותק, ולא במונחים של הפעלת "קבוצה" של נערים עם קונוטציות "התפתחותיות" כפי שתוארו לעיל.

חשיבות תפיסת "המועדון" מתחזקת לאור שלוש נקודות שנתגלו:

- א. ייחודיות הפעילות הנדרשת עם נוער מנותק (כפי שתואר בסעיף הקודם).
- ב. העובדה שקיימת תחלופה גדולה של הנערים בקבוצות, וכן חוסר התמדתם בהשתתפות בפעילויות.
- ג. חשיבות מקום המפגש. בכמה מקרים הקבוצות התפרקו בשל העדר מקום מפגש מתאים. כמו כן היו מקרים בהם הנוער המנותק רצה "מקום משלו" ולא דווקא מקום משותף לו ולנוער הנורמטיבי.

3. תמיכה מקצועית

הניסיון מראה שעיסוק בנוער מנותק הינו משימה מסובכת הדורשת מיומנות מקצועית. לא רק שהנוער הנורמטיבי בתנועות לא היה מסוגל להתמודד עם הסוגיה לבדו, אלא גם המדריכים הצעירים ואפילו המדריכים הבוגרים בשכר התקשו בכך. לכן, חשוב להקים מערכת תמיכה מקצועית בצד הקבוצה או המועדון.

4. מעורבותם של גורמים בקהילה

גורמים שונים בקהילה עוסקים בנוער מנותק. המרכזי שבהם - קידום נוער. הצלחת הפרוייקט מותנית במידה רבה בקיום דפוסי שיתוף פעולה נכונים בין התנועות לבין הגורמים בקהילה.

נראה לנו שניתן להתייחס לארבעת הנקודות שהוצגו לעיל כאל שיעורים שכבר נלמדו בתקופת החפעלה הניסיונית של הפרוייקט. בבניית כל מודל עבודה חדש יש לשלב את ארבעת האלמנטים שצוינו - פעילות ייחודית, הקמת מועדון, תמיכה מקצועית למדריכים ושיתוף פעולה עם גורמים בקהילה. יש לציין שבתכנון המקורי של הפרוייקט לא הודגש אף אחד ממרכיבים אלה (למעט תמיכה מקצועית מסוימת - אך לא מספקת למדריכים).

בנוסף לארבעה מרכיבים אלה, נתגלו עוד מספר סוגיות חשובות שיש להתייחס אליהן בגיבוש קונספציה חדשה לפרוייקט. על פי ממצאי ההערכה שבידינו, קשה לקבוע כיצד יש להתייחס לסוגיות אלה. להלן הפירוט.

1. מעורבותו של תנועות הנוער

על כל תנועת נוער לגבש את תפיסתה לגבי מידת המעורבות הרצויה לה בנושא נוער מנותק. מעורבות זו כוללת קביעת סדרי עדיפויות, מדיניות לגבי שילוב עם נוער נורמטיבי, מידת נכונותה ויכולתה להקצות ש"ש לפרוייקט וכד'.

סוגיה חשובה נוספת שעל התנועות לתת עליה את הדעת היא הקצאת תקציב ומשאבים להפעלה שוטפת של קבוצת הנערים המנותקים.

בתכנון המקורי לא נכללו סעיפי תקציב לתמיכה בפעילות השוטפת של הקבוצות. תקציבים אלה היו דרושים למטרות שונות כגון: מימון השתתפות הנוער המנותק בטיולים, רכישת משחקים לקבוצות (משחקי שש-בש, דמקה וכד'), רכישת חולצות של התנועה עבור הנערים המנותקים וכד'. במקרים לא מעטים הפעילות בקבוצות נפגמה בשל העדר משאבים.

2. מאפייני הנערים ועומק הניתוק שלהם

במסגרת ההפעלה הניסיונית של הפרוייקט היתה קיימת הטרוגניות גדולה בהרכב הנערים המנותקים שהשתתפו בפרוייקט במסגרת הקבוצות השונות. הטרוגניות זו ניתנת להגדרה על שלושה ממדים:

1. גיל - נע בין 13 - 12 עד 21 - 20

2. ארץ מוצא - ישראלים ותיקים, עולים ממדינות חמי"ע ועולים מאתיופיה

3. עומק הניתוק - מנערים הלומדים במסגרות חינוכיות רגילות עד נוער עבריין

נראה שחשוב לקבוע מהי אוכלוסיית היעד של הפרוייקט או של כל תנועה. לקביעה זו יש משמעויות חשובות לפחות לגבי שלושה היבטים אחרים של המפעל:

- רמת המקצוענות הנדרשת מן המדריכים

- סוגי הפעילויות שניתן להציע לנערים

- סיכויי השילוב שלהם בפעילות בתנועה

נראה שככל שעומק הניתוק קטן יותר (כלומר נערים בסיכון אך כאלה שלומדים או עובדים, או כאלה שבקלות ניתן להחזירם למסלול), אזי הדרישות המקצועיות מן המדריכים עשויות להיות פחות חמורות (ייתכן אף ששישים יוכלו להדריך את הקבוצות) ויש סיכוי רב יותר למצוא מכנה משותף בין הנוער המנותק לנוער הנורמטיבי בתנועה.

3. המדריך

יש לקבוע האם התנועות מוכנות להקצות ש"שים לטיפול בנוער מנותק. עד כה נכונותן לשלב ש"שים בפרוייקט היתה חלקית ביותר. במקביל לכך יש להחליט האם יש צורך במדריך בוגר, ואם

כן איזה סוג מדריך ומאילו מקורות ימומן המדריך. אם מקור המימון יהיה חיצוני לתנועות הנוער, נשאלת השאלה מיהו מפעיל הפרוייקט : תנועת הנוער או הגורם שמממן את המדריך.

יש לראות בפרוייקט זה ניסיון ראשון מצד תנועות הנוער לשלב נוער מנותק לשורותיהן. ההצלחה של הפרוייקט היתה בכך שהתנועות שהשתתפו במפעל זה התמידו בניסיונותיהן לעסוק בנוער מנותק, גילו בכך עניין רב, וגילו עניין להמשיך ולעסוק בנושא גם לאחר יום השלב הנסיוני. הניסיון שהצטבר מצביע שעדיין חסרה תפיסה בסיסית שבמסגרתה אמורות התנועות להפעיל בשורותיהן את הנוער המנותק. בסקירה שהצגנו לעיל הצבענו על המרכיבים הבסיסיים שיש להתייחס אליהם בגיבוש התפיסה האמורה.

תוכן עניינים

עמוד

1	סיכום מתכונת המפעל
4	שיטת המחקר ומבנה הדו"ח
7	ממצאים
9	הרציונל של המפעל
11	מטרות המפעל
13	המדריכים
20	הכשרת המדריכים
27	איתור נערים מנותקים
33	אוכלוסיית היעד ומאפייניה
36	הפעילות בקבוצות
42	שילוב הנערים בתנועות הנוער
46	סיכום דיון
51	נספחים
	נספח 1 - שאלון איתור ומיון המועמדים
	- דו"ח נתונים של המדריכים שנבחרו
	נספח 2 - שאלון למדריכים בפרוייקט מתחברים לנוער מנותק 2/97
	- שאלון למדריכים בפרוייקט מתחברים לנוער מנותק 1/98
	נספח 3 - שאלון איתור ומיון מועמדים ופעילות יחידנית/ קבוצתית
	נספח 4 - דו"ח פעילות חדשית

סיכום מתכונת המפעל

המפעל המיוחד "מתחברים לנוער מנותק" הינו מפעל ניסיוני, אשר הופעל ע"י מועצת תנועות הנוער, בתמיכת המחלקה למפעלים מיוחדים במוסד לביטוח לאומי. מטרת המפעל, כפי שהוגדרה בהצעת הפרוייקט היתה "להפעיל את חניכי התנועה כדי לעזור לנערים מנותקים ילידי הארץ ועולים חדשים, ליצור לעצמם בסיס לבניית עתיד בטוח ומוצלח יותר מזה הצפוי להם כעת." הרעיון היה שחניכי תנועות הנוער, בהיותם בעלי מודעות חברתית מפותחת, יכולים לסמן לנערים המנותקים את הדרך חזרה לחברה. עבור תנועות הנוער וחניכיה תהיה בכך הזדמנות ראשונה לעבוד עם אוכלוסייה זו. במסגרת השלב הניסיוני של המפעל שנמשך שנתיים, עסקו מדריכים מטעם תנועות הנוער באיתור נערים מנותקים, בגיבושם לקבוצות, ובניסיון לשלבם בפעילות של תנועת הנוער.

שלבי הפרוייקט

הפרוייקט החל באוגוסט 1996 והסתיים באוגוסט 1998. לפרוייקט הוגדרו מספר שלבים שעל פיהם הוא התבצע:

1. היערכות ארגונית - חודשים אוגוסט-ספטמבר 1996: החודשיים הראשונים של הפרוייקט נועדו לגיבוש המסגרות הארגוניות להפעלת הפרוייקט (צוות הפרוייקט, צוות המומחים) ולגיבוש תוכנית ההכשרה. בצוות הפרוייקט השתתפו שלושה גופים: מועצת תנועות הנוער (מת"ן), תנועות הנוער והיחידה לקידום נוער של משרד החינוך. תנועות הנוער שנטלו חלק במפעל היו נוע"ל, עזרא ושוה"צ. תנועות נוער אלה הפעילו 6 קבוצות ב- 5 ערים שונות ירושלים (שתי קבוצות), דימונה, בית שאן, קרית גת, וערד. בשלבים מאוחרים יותר של הפרוייקט חלו שינויים במספר הקבוצות ובמקום פעולתן.
2. גיוס ומיון המדריכים - חודשים אוקטובר-נובמבר 1996: בשלב זה אותרו המדריכים שהועסקו בפרוייקט. תוכנן כי בכל אחת מן הקבוצות הפעילות יועסקו שני מדריכים: מדריך 'בוגר' שהועסק בשכר ע"י תנועת הנוער, ומדריך צעיר שיופעל בשנת השירות שלו. המדריכים אותרו ע"י תנועות הנוער ומינוים אושר ע"י ועדת מיון של מנהלי הפרוייקט. בסיום תהליך זה אותרו 6 מדריכים בוגרים, אך רק 3 מדריכים צעירים. לפיכך 3 קבוצות פעלו ללא מדריך צעיר. יש לציין כי פעולות לאיתור וגיוס מדריכים נמשכו גם מעבר לתקופה זאת ולאורך כל הפרוייקט, עקב שיעור גבוה של תחלופה בקרב המדריכים.
3. הכשרת המדריכים - דצמבר 1996: בשלב השלישי נערך קורס הכשרה בסיסית לכל המדריכים שאותרו. הקורס נמשך 7 ימים והיה מורכב משני חלקים: החלק הראשון נמשך 5 ימים וכלל בעיקר הרצאות פרונטליות שהועברו ע"י אנשי מקצוע; החלק השני נמשך יומיים וכלל סדנת התמודדות בהנחיית פסיכולוג. מטרת הקורס היתה להקנות למדריכים ידע אודות הרקע והבעיות של נערים מנותקים, ולתת להם כלים ליצירת קשר פרטני עם הנערים ולהפעלה קבוצתית. כשנה לאחר מכן, בחודש ינואר 1998, התקיים קורס נוסף במתכונת

דומה עבור המדריכים שהצטרפו במהלך הפרוייקט. על פי דיווחי המדריכים בסיום קורסי ההכשרה ניתן לומר כי באופן כללי מטרות ההכשרה הושגו.

4. איתור הנערים - דצמבר 1996 - מרץ 1997: בשלב הרביעי עסקו המדריכים באיתור הנערים המנותקים והבניית הקבוצות. איתור הנערים נעשה בסיוע גורמים בקהילה, בעיקר היחידה לקידום נוער ובייס מקצועיים ומפתנים. איתור הנערים לא נעשה רק בארבעת החודשים הללו, אלא נמשך לאורך כל הפרוייקט.

5. פעילות קבוצתית של הנערים המנותקים - מרץ 1997 - אוגוסט 1998: 18 החודשים הללו הוקדשו להפעלת הנערים המנותקים. ההפעלה נעשתה במתכונות שונות, אשר כללו למשל: פעילות קבוצתית קבועה ומובנית, חוגים ומועדון. אחדים מהמדריכים עסקו גם בטיפול פרטני בנערים. ההפעלות בקבוצות הוקדשו בעיקר למשחקי חברה (שש-בש, ספורט) ומיעוטן להפעלות בנושאים רעיוניים-ערכיים המועברים בתנועת נוער. במהלך חודשים אלה התקיימו מספר מועט של פעילויות משותפות עם חניכי תנועות הנוער ומספר ניסיונות לשילוב הנערים המנותקים בתנועה.

היקף הפעילות

1. הקבוצות

על פי התכנון היו אמורות להפתח 7 קבוצות ב- 6 ישובים שונים ברחבי הארץ. בפועל נפתחו בתחילת הפרוייקט 6 קבוצות: שתי קבוצות בירושלים, קבוצה אחת בדימונה, בבית-שאן, בקריית גת ובערד. הקבוצה שפעלה בקריית-גת נסגרה כעבור 7 חודשים ובמקומה נפתחה קבוצה באשדוד. 9 חודשים מתחילת הפרוייקט נפתחה קבוצה נוספת בפרדס-כץ. בסך הכל נפתחו 8 קבוצות במסגרת השלב הניסיוני. עם זאת באותו הזמן פעלו במקביל 6-7 קבוצות. את הקבוצות הפעילו 3 תנועות נוער: הנוער העובד והלומד, השומר הצעיר ועזרא. בלוח הבא מוצגות כל הקבוצות שפעלו במסגרת הפרוייקט ותקופת פעילותן.

לוח מס' 1: הקבוצות שפעלו במסגרת בפרוייקט ותקופת פעילותן

תקופות (בחודשים) ללא פעילות והסיבה לכך	סך הכל משך הפעילות (חודשים)	תאריך סיום פעילות	תאריך תחילת פעילות	ישוב	תנועה
2 - עזיבת מדריך	16	6/98	3/97	ירושלים	הנוער העובד והלומד
3 - חופשת לידה של מדריכה	18	8/98	3/97	דימונה	
2 - עזיבת מדריך	18	8/98	3/97	בית שאן	
	7	10/97	3/97	קריית גת	
	11	8/98	9/97	אשדוד	
2 - עזיבת מדריך	16	6/98	3/97	ירושלים	עזרא
	9	8/98	12/97	פרדס כץ	
1 - עזיבת מדריך	18	8/98	3/97	ערד	השומר הצעיר

2. הנערים

השלב הניסיוני של הפרוייקט יועד לכ- 150 בני נוער מנותקים. בפועל סך כל נערים שהיו חברים בקבוצות השונות נע בין 85 ל- 100, אם כי בכל שבוע נתון לא כל החברים השתתפו בפעילות אלא רק חלקם.

שיטת המחקר ומבנה הדו"ח

במהלך מחקר ההערכה נעשה שימוש בכלים ובשיטות שונות לאיסוף המידע. להלן הפירוט על פי שלבי הפרוייקט.

שלב 1 - ההיערכות הארגונית

תהליך ההערכות הארגונית בפרוייקט תועד על סמך מידע שנאסף בשתי שיטות:

1. ראיונות אישיים עם בעלי עניין שונים בפרוייקט: גורמים במת"ן, בתנועות הנוער וביחידה לקידום נוער.
2. השתתפות בפגישות של ועדת ההיגוי שנועדו לגבש דפוסי העבודה ומסגרות להפעלת התכנית.

שלב 2 - גיוס ומיון המדריכים

מקור המידע העיקרי לגבי שלב זה היה מרכזי הפרוייקט בתנועות המשתתפות במפעל: הנוער העובד והלומד, תנועת השומר הצעיר ותנועת עזרא. עם תום שלב הגיוס והמיון, התבקשו הרכזים למלא שני שאלונים מובנים. האחד התייחס לתהליך האיתור עצמו ובדק את הנקודות הבאות:

1. השיטות בהן נקטה התנועה לאיתור מדריכים בוגרים וצעירים.
2. יעילותן של שיטות האיתור.
3. מספר הפניות שהתקבלו עבור התפקיד.

השאלון השני התייחס לכל אחד מהמדריכים (הבוגרים והצעירים) בנפרד ועמד על:

1. פרטים דמוגרפיים של המועמד: גיל, מין, השכלה, אזור מגורים ושירות צבאי.
  2. ניסיון קודם של המדריך בהדרכה או בעבודה עם נוער מנותק.
  3. היקף ומשך הפעילות של המדריך בפרוייקט.
  4. שיקוליו של מרכז הפרוייקט בבחירת המדריך.
- כמו כן, נציגת צוות ההערכה צפתה בפעילותה של ועדת המיון שראיינה ואישרה את המועמדים שאותרו ע"י רכזי התנועות.
(ראה נספח מס' 1).

שלב 3 - תהליך הכשרת המדריכים

הערכת תוכנית הכשרת המדריכים על שני מחזוריה נעשתה באמצעים שונים. בחלקה הראשון של ההכשרה, צפו נציגי צוות ההערכה בחלק נכבד מההרצאות הפרונטליות שהועברו, והשתתפו בסיוור הלימודי שנערך באחת היחידות לקידום נוער (רעננה).

המפקח הארצי ורכזת ההשתלמויות של קידום נוער, אשר קבעו את מבנה ותוכנית ההכשרה, רואיינו לאחר השלב הראשון של ההכשרה, בנוגע למטרות ההכשרה, ולהתרשמותם מהעמידה ביעדי ההכשרה.

בתום השלב השני של ההכשרה, הועבר למדריכים שאלון מובנה, הבודק את התחומים הבאים:

1. שביעות רצון מההכשרה.
  2. תרומת ההכשרה לידע בנושא הנוער המנותק ושיטות הטיפול.
  3. תפיסת התפקיד.
  4. מוכנות לתפקיד.
- כמו כן, נערכו ראיונות אישיים חצי-מובנים בני כ- 20 דקות עם כל אחד מהמדריכים שהשתתפו בהכשרה. בראיונות אלה התבקשו המראיינים להתייחס להיבטים שונים של ההכשרה, להתנסות שלהם ביישוב בו הם פעלו ולתחושותיהם לאור התנסויות אלו.
- (ראה נספח מס' 2)

שלב 4 - איתור ומיון הנערים

- כחודשיים לאחר החלק השני של ההכשרה (המחזור הראשון) תשעת המדריכים שהשתתפו (המדריכים בשכר והש"שים) רואיינו בראיונות טלפוניים חצי-מובנים. הראיונות ארכו כ- 30-40 דקות, והתייחסו לנקודות הבאות:
1. תהליך איתור נוער מנותק דרך היחידה לקידום נוער.
  2. תהליך איתור נוער מנותק בדרכים אחרות.
  3. איתור המקום לפעילות הקבוצתית.
  4. קשרי עבודה עם היחידה לקידום נוער.
  5. קשרי עבודה עם תנועת הנוער.
  6. תאור פעילות קבוצתית או פרטנית עם הנוער שאותר.
- (ראה נספח מס' 3)

שלב 5 - הפעילות בקבוצות

המקור העיקרי למידע על הפעילות בקבוצות היה המדריכים. כל מדריך התבקש לדווח על הפעילות בקבוצתו פעם בחודש. הדיווח נמסר בכתב באמצעות מילוי "דו"ח פעילות חודשית" - ראה דוגמה בנספח מס' 4. בדו"ח זה המדריך התבקש לפרט את מאפייני כל אחד מן המפגשים שהוא קיים עם הקבוצה במהלך החודש: תאריך, סוג ומספר חניכים שהשתתפו במפגש, מקום המפגש ותאור הפעילות. בנוסף לכך, התבקש המדריך לדווח על מפגשים פרטניים שהוא קיים עם חברי הקבוצה, התמיכה המקצועית שקיבל במהלך החודש ועוד.

בסך הכל התקבלו מן המדריכים 50 דיווחים חודשיים על פעילותם. הדיווחים שהתקבלו מהווים 55% מסך כל חודשי הפעילויות שהתקיימו (91 חודשי פעילויות במסגרת 8 קבוצות במהלך 18 חודשי הפרוייקט. יצוין שכמובן לא כל 8 קבוצות פעלו במשך כל חודשי הפרוייקט).

בחלק מן המקרים, כהשלמה לדו"חות הפעילות שנמסרו ע"י המדריכים, התקיימו ראיונות טלפוניים עם מדריכים. ראיונות אלו קויימו בעיקר עם מדריכים שלא החזירו בזמן את הדו"ח או שהדו"ח שנמסר על ידם היה לקוי.

בנוסף לכך התקיימו מספר ביקורים בקבוצות שונות. במהלך ביקורים אלה נערכו ראיונות עם המדריכים, עם חלק מן החניכים ועם נציגים מקומיים של התנועות.

אחד המאפיינים הבולטים של פרוייקט זה הוא שהפרוייקט נוהל בצורה שונה מאוד מן המתכונת המתוכננת. על מנת להדגיש פערים אלה בין תכנון לביצוע, הוחלט לדווח על הממצאים בדו"ח זה לא באופן כרונולוגי, אלא באופן נושאי על פי הסוגיות המרכזיות שסביבן תוכנן הפרוייקט.

אם כן, ממצאי ההערכה מוצגים בדו"ח ב- 8 פרקים עיקריים - הרציונל של המפעל, מטרות המפעל, המדריכים, הכשרת המדריכים, איתור נערים מנותקים, אוכלוסיית היעד ומאפייניה, פעילות בקבוצות ושילוב נערים בתנועת הנוער.

כל פרק בדו"ח מורכב משני חלקים. החלק הראשון כולל תאור של התכנון (תאור זה מוצג כלשונו כפי שהופיע בהצעה המקורית של הפרוייקט), והחלק השני בפרק מתאר את הביצוע בפועל כפי שהוא משתקף מנתוני הערכה שונים שבידינו.

הפרק האחרון של הדו"ח מוקדש לסיכום ודיון.

ממצאים

הרציונל של המפעל

עפ"י התכנון

במדינת ישראל חיים אלפי בני נוער מנותקים מכל מסגרת קבועה שהיא. מספרם של אלה עלה בשנים האחרונות בצורה חדה, עקב העליה מרוסיה. מצוקות כלכליות, משברים במשפחה, בעיות הגיל, הזנחה ועזובה יחד עם קשיי השפה והקליטה בקרב העולים החדשים, דוחפים נערים אלה אל הרחובות. כבמעגל קסמים, הנערים המנותקים מתחברים רק עם בני נוער במצב דומה, ומתרחקים מכל גורם שעשוי היה לעזור להם, וכך אופסים סיכוייהם לצאת בעצמם מהמצב הקשה אליו נקלעו.

מן הידועות היא שנוער מושפע, יותר מכל דבר אחר מנוער. לפי הגיון זה מאגדת מועצת תנועות הנוער את הקבוצה הגדולה ביותר שעשויה לעזור לנערים המנותקים. כרבע מליון בני נוער עם מודעות חברתית מפותחת יעמדו לרשות הנערים המנותקים שישתתפו בפרוייקט, כדי לסמן להם את הדרך חזרה לחברה ולעזור להם להתגבר על ההתנגדות להתמודדות ממוסדת עם קשייהם. יש לשער כי הנוער המנותק עשוי להענות לאתגר שיזמן לו הנוער הישראלי, בזמן שהוא עלול לדחות אתגרים דומים מצד קבוצות מבוגרים, מומחים ככל שיהיו.

בפועל

על פי התכנון, המפעל התבסס על הנחה שחניכי תנועות הנוער יסייעו לנוער מנותק (נ"מ) להשתקם. סיוע זה היה אמור להינתן באמצעות פעילות משותפת בתנועה. בפועל כפי שיפורט בהמשך הדו"ח, באף אחת מ-8 קבוצות שהופעלו במסגרת הפרוייקט לא התבססה הפעילות על שילוב בין חניכי התנועות לבין נוער מנותק. לאור מצב זה, מתעורר הצורך לנסח מחדש את הרציונל של מפעל מסוג זה.

עד לסיום השלב הנסיוני של הפרוייקט לא התקבלה החלטה ברורה מהו הרציונל החלופי למעורבותן של תנועות הנוער בפרוייקט מסוג זה. ניתן לנסח את הרציונל החדש של המפעל תוך התייחסות לנקודות ולאימוצים הבאים:

1. ניתן להדגיש את השאיפה של תנועות הנוער, ולא דווקא של חניכיה, לסייע לנוער מנותק.
2. ניתן להגדיר את הסיוע הניתן ע"י תנועות הנוער במונחים של הקצאת מדריכים מן התנועה (ש"שים) ולא דווקא על תרומת החניכים הנורמטיביים לנ"מ.
3. יש להגדיר את מקומם המתאים של החניכים במפעל זה.
4. יש לגבש את התפיסה לגבי דפוסי שיתוף הפעולה בין תנועות הנוער ולבין גורמים רלוונטיים בקהילה כגון: היחידה לקידום נוער, המתנ"סים, בתי ספר מקצועיים, דפוסי שהתכנון המקורי לא התייחס אליהם מספיק.
5. בניסוח הרציונל החדש של המפעל יש להגדיר את הייחוד של דפוסי המעורבות של תנועות הנוער בתחום הסיוע לנוער מנותק, לעומת דפוסי המעורבות של גופים אחרים כגון היחידה לקידום נוער והחברה למתנ"סים.

יש לציין שמנקודת הראות של "קידום נוער" הרציונל למעורבותן של התנועות בתחום הנוער המנותק מאוד ברור: קידום נוער מעניק טיפול פרטני ואחר לנ"מ. בנוסף לכך קידום נוער מסייע לנ"מ להשתלב בפעילויות מסוגים שונים כגון הכנה לצה"ל, פעילויות למניעת השימוש בסמים וכד'. בהקשר זה תרומתן הפוטנציאלית של תנועות הנוער לנ"מ ברורה: הן מספקות לקידום נוער כתובת אליה ניתן להפנות את הנ"מ לפעילות חברתית.

מטרות המפעל

עפ"י התכנון

המטרה הכללית של המפעל נוסחה כך:

"להפעיל את אוכלוסיית חניכי תנועות הנוער, כדי לעזור לנערים מנותקים, ילידי הארץ ועולים חדשים לשוב ולהשתלב בחברת בני-גילם וליצור בסיס לבניית עתיד בטוח ומוצלח יותר מזה הצפוי להם כעת".

בנוסף לכך נוסחו 6 מטרות מפורטות יותר:

1. לשלב נוער מנותק בפעילות תנועות הנוער, ובכך אנו רואים קידום במעמד, למתן אפשרות לבני נוער מנותק להקלט בצורה נאותה בחברה הישראלית ולאפשר להם הזדמנות שווה הניתנת לכל נער ונערה.
2. להחזיר לבני הנוער המנותקים את הביטחון העצמי ביכולתם להצליח, ולהעשיר את עולמם.
3. להתוות לאותם נערים דרך חזרה משולי החברה למרכזה, ובכך לאפשר להם למצות את הפוטנציאל הטמון בהם ללמוד, לרכוש מקצוע ולבסס את עתידם.
4. לממש מטרות אלה תוך הקפדה שלא להרע את מצבם הכלכלי של המשתתפים, אך להקפיד שבמידה והם מתפרנסים ומפרנסים, יוכלו לעשות זאת במסגרת החוק ובלי שיהיו מנוצלים.
5. לקרב בני נוער ישראלים חניכי התנועות לעולמם של הנערים המנותקים. לעורר את המודעות שלהם למצב חברתי של אותם נערים ולהשלכותיו על החברה הישראלית בכלל.
6. להציע מודל להפעלת נוער מנותק ע"י בני נוער, ולאפשר "שיכפול" מהיר שלו בקרב האוכלוסיות הגדולות של בני הנוער, ובכך להגיע למספרים גדולים של בני נוער מנותקים שיהיו מחוברים לפעילות.

בפועל

1. המטרה הכללית של המפעל - שילוב עם נוער מן התנועות - לא מומשה והשלב הנסיוני של המפעל לא היה מבוסס על שילוב בין חניכי התנועות ובין נ"מ.
2. באופן כללי נראה שהמטרות של הפרוייקט נוסחו בצורה מעורפלת. בפועל נמצאו הבדלים ניכרים בין התנועות ובין הקבוצות במידת הרלוונטיות של המטרות אליהן.
3. מטרה מס' 1 לעיל בעייתית משום שכאמור לא תמיד היה שילוב הנ"מ בפעילויות התנועה.
4. מטרות מס' 2 ו-3 מנוסחות בצורה כללית מדי.
5. מטרה מס' 4 מתיחסת להיבט מאוד ספציפי ולא תמיד רלוונטי.
6. מטרה מס' 5 לא רלוונטית כי לא היה שילוב בין חניכי התנועות לנ"מ.
7. מטרה מס' 6 - יש לגבש מודל חליפי למפעל במקום המודל המקורי שלא תאם את הנעשה בקבוצות השונות.

באופן כללי, בדומה לנאמר בסעיף הקודם לגבי רציונל המפעל, נראה שיש לנסח מטרות חדשות למפעל לאור האילוצים שנתגלו במהלך השלב הנסיוני של הפרוייקט. בפועל, המטרות שהגדירו לעצמם המדריכים בכל קבוצה היו צנועות, ומציאותיות יותר מאלה שנוסחו במקור.

בין המטרות שנקבעו בפועל בקבוצות השונות ניתן לציין :

1. הקמת "בית" או מועדון בו נ"מ יוכל לבקר, לפעול ולהרגיש בנוח.
2. הצעת פעילויות שתהיינה אטרקטיביות לנ"מ על מנת לקשר אותו לתנועה, ולאזן דווקא לחניכי התנועה.
3. חשיפת הנ"מ לפעילויות ולהווי של התנועה.
4. סיוע לחלק מן הנערים המנותקים להשתלב במסגרות לימודיות שונות.
5. גיבוש דפוסי פעילות חדשים בתוך התנועות שיתאימו לנ"מ.
6. הבאה לכך שהתנועות יראו בני"מ אוכלוסיה לגיטימית לפעילות במסגרת התנועה.

המדריכים

על פי התכנון

על פי התכנית, כל אחת מן הקבוצות תופעל ע"י שני מדריכים. האחד 'מדריך בוגר', המועסק ב-50% משרה ע"י תנועת הנוער, והשני 'מדריך צעיר', לאחר סיום הלימודים התיכוניים, העושה שנת שירות במסגרת התנועה (ש"ש), בטרם גיוסו לצבא. המדריך הצעיר אמור, לפי התכנית, להיות שותף בבניית הקבוצה ובליוויה. תרומתו המוספת לקבוצה הינה ברוח התנועה שהוא מביא עימו ובהיותו גורם מחבר בין בני הנוער והתנועה.

כל תנועה אחראית על איתור המדריכים, הבוגרים והצעירים, שיפעלו במסגרתה. לקראת תהליך הגיוס נקבעו מספר קריטריונים אחידים לקבלה לתפקיד המדריך הבוגר:

- גיל המדריך יהיה בסביבות 25.
- בוגר שירות צבאי (עדיפות לניסיון פיקודי).
- בוגר תנועת נוער.
- בעל רקע בהדרכה רצוי בשכונות מצוקה ובעיירות פיתוח.
- עדיפות לתושבי האזור בו מתקיימת הפעילות.
- מאפיינים אישיותיים שכוללים: צורת מחשבה גמישה ולא שגרתית, מנהיגות, ערכיות, סבלנות וסובלנות.

בפועל

בפרק זה נתייחס להיבטים שונים של איתור, בחירת המדריכים ומאפייניהם, והמשכיות בעבודת המדריכים לאורך תקופת ההפעלה הנסיונית של הפרוייקט.

1. איתור המדריכים הבוגרים

עם הפעלת הפרוייקט היה צורך לאתר 6 מדריכים בוגרים, ל-6 הקבוצות שנפתחו. בחירת המדריכים בשכר נעשתה בשני שלבים: בשלב הראשון איתרה כל תנועת נוער מספר מועמדים לתפקיד ובחרה מתוכם את המתאים (או המתאימים) ביותר. השלב השני נועד לאישור סופי של בחירת המועמד ע"י ועדת מיון מטעם הפרוייקט.

לצורך איתור המדריכים נקטו תנועות הנוער בשיטות מגוונות. שיטות אלו כללו פנייה לציבור הרחב, כגון פרסום מודעות במקומונים או על לוחות מודעות, פנייה ללשכות עבודה וכן חיפוש ממוקד יותר באמצעות פנייה ישירה לאנשים שנראו מתאימים לתפקיד - פנייה למועמדים בתוך התנועה, פנייה לחברי קיבוצים בסביבה וכד'.

השיטות שצוינו ע"י התנועות כיעילות במיוחד לאיתור המועמדים היו :

- פנייה ישירה למועמדים.
- חיפוש מועמדים בתוך התנועה.
- מודעות בעיתונים מקומיים.

באופן כללי לא היה קושי לאתר את המדריכים. לכל תפקיד נמצאו 4-5 מועמדים, ומתוכם נבחר המדריך, באמצעות ראיון שנערך ע"י אנשי התנועה. השלב השני נועד לאפשר לראשי הפרוייקט להתרשם מהמועמדים באופן בלתי אמצעי, לצורך מתן אישור סופי לפני קבלתם לפרוייקט. בשלב זה עמדו המועמדים שנבחרו ע"י תנועות הנוער בפני ועדת מיון, שכללה את מרכזת הפרוייקט מטעם מת"ן, את מרכזת הפרוייקט של תנועת הנוער העובד והלומד ואת נציגי היחידה לקידום נוער. הועדה ערכה ראיונות עם כל המועמדים. הועדה עמדה על ניסיונם של המועמדים בהדרכה, על יכולתם לעבוד בצוות, על עיסוקיהם האחרים ועל הזמן הפנוי שבאפשרותם להקדיש לפרוייקט. אחדים מהמועמדים שנבחרו ע"י התנועות לא יכלו להשתתף בוועדת המיון במועד שנקבע. במקום זאת, הם רואיינו ע"י נציג קידום נוער לצורך אישור קבלתם לתפקיד. בסיום התהליך, שארך כחודשיים, אוישו כל 6 משרות המדריכים הבוגרים.

יש לציין כי איתור וגיוס המדריכים לא הסתיים בתחילת הפרוייקט, בתום התהליך שתואר לעיל, אלא נמשך לכל אורכו. במהלך הפרוייקט עזבו ארבעה מדריכים בוגרים את תפקידיהם ובמקומם גויסו מדריכים אחרים. מדריך בוגר נוסף גויס לפרוייקט עם פתיחתה של קבוצה חדשה (בפרדס כץ). בסך הכל אותרו בהמשך הפרוייקט 5 מדריכים בוגרים נוספים. היות וגיוס המדריכים הנוספים נעשה בזמנים שונים (בהתאם למועד העזיבה של קודמיהם) לא ניתן היה לבצע תהליך מיון אחיד ולקיים ועדת מיון, כפי שנעשה בתחילת הפרוייקט. במקום זאת, כל המדריכים עברו ראיונות שנערכו ע"י נציגי מת"ן או תנועת הנוער, וע"י היחידה לקידום נוער המקומית. הבחירה נעשתה לפי אותם עקרונות שנקבעו ושהוצגו לעיל.

2. איתור המדריכים הצעירים (ש"ש)

תנועות הנוער פעלו באופן עצמאי לגיוס המדריכים הצעירים, ללא מעורבותם של חברי ועדת המיון. כמו כן לא הוגדרו קריטריונים אחידים לבחירת המדריכים הצעירים. איתור המדריכים הצעירים נעשה באמצעות פניית מרכזי הפרוייקט בתנועות לחברים בתנועה באזורים או בסניפים בהם תוכננו להיפתח הקבוצות. במקרים אחרים נעשתה פנייה ישירה למועמדים פוטנציאליים, ביניהם תלמידי כיתות י"ב וישיבות הסדר (עזרא) ואנשי הקומונה (שוה"צ).

בסה"כ הצליחו התנועות לאתר רק 3 מדריכים במקום השישה המתוכננים.

תנועת עזרא ותנועת השומר הצעיר איתרו כל אחת מדריך אחד, כמספר הקבוצות שהפעילו. לעומת זאת, בתנועת הנוער העובד והלומד ההצלחה היתה חלקית בלבד: מתוך 4 ישובים שבהם התקיימה פעילות, אותר מדריך לישוב אחד בלבד.

במהלך הפרוייקט עזבו 3 מדריכים צעירים את הפרוייקט ואותרו במקומם 3 מדריכים חדשים. למעשה, מתוך 8 קבוצות שנפתחו במהלך הפרוייקט, פעל מדריך צעיר רק בשלוש מהן. נתגלו שני גורמים האחראים לקשיים באיתור מדריכים צעירים: ראשית, היה קושי לאתר מדריכים צעירים שיוכלו לשאת במשימה, לנוכח גילם הצעיר וחוסר ניסיונם. שנית, באחדים מן הישובים בהם נפתחו קבוצות לא פועל קן חינוכי של התנועה (כמו למשל בדימונה), ממנו מגויסים בדרך כלל השי"ש.

בהמשך פרק זה (סעיף 4) נתאר בפירוט את דפוסי תחלופת המדריכים בקבוצות השונות.

3. מאפייני המדריכים

א. מדריכים בוגרים - בלוח הבא מופיעים מאפייני הרקע של המדריכים ביחס לקריטריונים שנקבעו לקבלתם. הנתונים מתייחסים הן למדריכים שאותרו בראשית הפרוייקט והן לאלו שהצטרפו בשלב מאוחר יותר, בסה"כ 11 מדריכים.

לוח מס' 2: המדריכים העומדים בקריטריונים לקבלה (אחוזים)

אחוז (N=11)	הקריטריון
80	תושב העיר בה מתקיימת הפעילות
80	גיל 20-25
100	בוגר שירות צבאי
78	בוגר תנועת נוער
67	ניסיון בהדרכה לפני הצבא
50	ניסיון בהדרכה אחרי הצבא
44	ניסיון בעבודה עם נוער מנותק

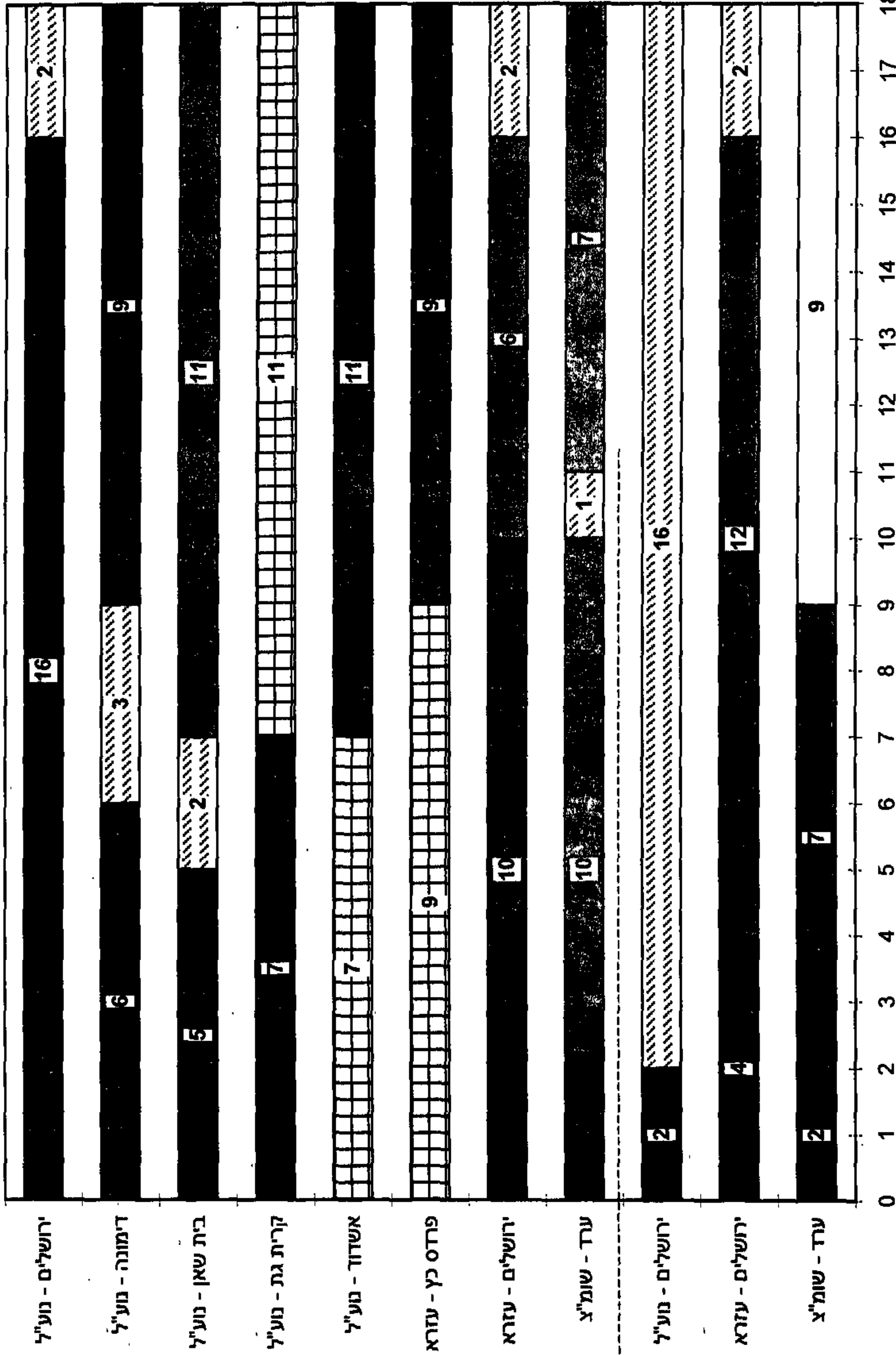
מן הלוח ניתן ללמוד כי מאפייני הרקע של המדריכים הבוגרים, הנוגעים למקום המגורים, הגיל והשירות הצבאי תואמים בדרך כלל את הקריטריונים שנקבעו. הקריטריונים הנוגעים לניסיון רלוונטי מולאו באופן חלקי. ל- 50%-67% מהמדריכים יש ניסיון בהדרכה, לפני או אחרי הצבא, ולקרוב למחציתם (44%) יש ניסיון בעבודה עם נוער מנותק. ניתן להוסיף כי לכל המדריכים יש תעודת בגרות. שניים מתוכם סטודנטים לתואר ראשון ושלושה בעלי תואר ראשון. שלושה מדריכים עבדו במסגרת תנועת הנוער בעת הצטרפותם לפרוייקט או לפניו.

ב. מדריכים צעירים - נתוני הרקע של 6 המדריכים הצעירים שהשתתפו בפרוייקט, הולמים את הקריטריונים: כולם התגוררו בעיר בה מתקיימת הפעילות, לכולם היה ניסיון קודם בהדרכה ולאחד מהם היה אף ניסיון בעבודה עם ילד מנותק. משתנה אחר אשר לא הוגדר כקריטריון אך התגלה כבעל חשיבות רבה הוא סמיכות מועד הכניסה לתפקיד למועד הגיוס (עם סיום תקופת השלי"ת). תקופת השלי"ת של שניים מהמדריכים הצעירים הסתיימה חודשיים בלבד לאחר התחלת הפעילות בקבוצות, ושל מדריך נוסף כעבור 4 חודשים. מדריכים אלה עזבו כמובן את הפרוייקט, זמן קצר בלבד לאחר שהחלו את עבודתם.

4. תחלופת המדריכים

תופעה שלא נצפתה בשלב התכנון הינה התחלופה הגדולה של המדריכים. רק במעט מאוד מקרים מדריך יחיד ליווה את הקבוצה מתחילת הפרוייקט ועד סיומו. במקרים רבים, יותר ממדריך אחד ליווה את הקבוצה. כתוצאה מתחלופת המדריכים נוצרו מקרים בהם לא היה מדריך לקבוצה במשך מספר חודשים. גם בקרב המדריכים הצעירים נרשמה כאמור תופעה של תחלופה גדולה. התרשים הבא מתאר את דפוסי ההעסקה והתחלופה של המדריכים הבוגרים והצעירים בכל אחת מן הקבוצות לאורך 18 חודשי הפרוייקט.

תרשים מס' 1: תקופות העסקת המדריכים ומשכי זמן פעולתם בקבוצות השונות
 (המספרים מציינים משך זמן פעילות בחודשים)

מדרג בוגר

* מדרג אצור

מדרג 1
  מדרג 2
  מדרג 3
  מדרג 4
  ללא מדרג
  לא פעילה
  קבוצה לא פעילה

* בקבוצות האחרות לא היה מדרג צעיר משך כל הפרוייקט
 זמן בחודשים

מן התרשים עולה כי מבין 8 הקבוצות, רק בשתיים הועסק אותו מדריך בוגר כמעט מתחילת הפרוייקט ועד סופו: בדימונה ובירושלים נוע"ל. גם בשני מקרים אלה הקבוצות לא פעלו במשך מלוא 18 חודשי הפרוייקט: בדימונה יצאה המדריכה לחופשת לידה של שלושה חודשים במהלך הפרוייקט, ובירושלים עזבה המדריכה חודשיים קודם לסיום הפרוייקט.

בשלוש קבוצות הועסקו אותם המדריכים לאורך כל התקופה, אך קבוצות אלה הופעלו במשך תקופה קצרה (9-11 חודשים), כיוון שנסגרו לפני תום הפרוייקט (קריית גת) או כיוון שנפתחו בשלב מאוחר יותר (אשדוד, פרדס כץ).

בשלוש קבוצות נוספות שפעלו לאורך כל הפרוייקט ניכר חוסר המשכיות בהפעלת המדריכים הבוגרים את הקבוצות. בקבוצות אלה (בבית שאן, בירושלים - עזרא ובערד שוה"צ) המדריך עזב או התחלף באחר. בערד ובירושלים - עזרא עזבו המדריכים כעבור 10 חודשים ובבית שאן המדריכה עזבה לאחר 5 חודשים. בבית שאן ובערד לא היה מדריך לקבוצה במשך מספר חודשים עד שהגיע מדריך חדש.

בחלק התחתון של התרשים ניתן לראות כי התחלופה אינה מאפיינת רק את המדריכים הבוגרים, אלא קיימת גם בקרב המדריכים הצעירים. אומנם ניתן היה לצפות לתחלופה מסוימת של המדריכים הצעירים משום שתקופת עבודתם בקבוצה מוגבלת לשנת שירות אחת, אולם משך עבודתם של כל המדריכים למעט אחד, לא הגיע אף לשנה. בערד פעלו 3 מדריכים צעירים שונים במהלך 18 חודשים. הראשון עזב כעבור חודשיים מתחילת הפרוייקט ומחליפו עזב כעבור 7 חודשים. בירושלים-נוע"ל עזב המדריך הצעיר את הקבוצה חודשיים לאחר תחילת הפרוייקט והקבוצה נותרה ללא מדריך צעיר עד לסוף הפרוייקט. בירושלים - עזרא עזב המדריך הראשון כעבור 4 חודשים ומחליפו נשאר בפרוייקט במשך שנה, אולם לאחר שזח עזב לא נמצא לו מחליף.

בסה"כ עזבו במהלך הפרוייקט 6 מדריכים בוגרים ו- 5 מדריכים צעירים. הסיבות העיקריות לעזיבת המדריכים היו:

- סגירת הקבוצה בשוב (קריית-גת).
- סיבות אישיות: למשל, שינוי בתנאי ההעסקה או קידום לתפקיד בכיר יותר בתנועה, תום שליית.
- חוסר שביעות רצון המדריך: לפחות בשני מקרים המדריכים הביעו תחושה של חוסר שביעות רצון ואי נחת מדפוסי עבודתם, מחוסר גיבוי שהם קיבלו מן התנועה בהפעלת הקבוצה, ומחוסר יכולתם להתמודד עם המשימות שעמדו לפנייהם.

כפי שתואר לעיל פרוייקט זה התאפיין בתחלופה גדולה של מדריכים בוגרים ומדריכים צעירים. חוסר יציבות זה פגם בעבודת הקבוצות ובהפעלה תקינה של הפרוייקט במישורים שונים, כמפורט להלן:

א. הכשרה - המדריכים שאותרו בתחילת הפרוייקט עברו הכשרה בטרם התחילו לפעול בישובים. תחלופה של המדריכים מחייבת הכשרה מחודשת לכל מדריך. יתר על כן, שילוב המדריכים החדשים בפרוייקט לא מתואם ולא מאפשר הכשרה מוקדמת שלהם. התוצאה היא שבמקרים אחדים השתלבו המדריכים בהכשרה רק לאחר מספר חודשי פעילות בקבוצה.

ב. אובדן ידע - במהלך עבודתו צובר המדריך ידע אודות הנערים, שיטות ההפעלה, נושאי ההפעלה המועדפים, יעילותן של שיטות האיתור השונות ועוד. חילופי מדריכים לא איפשרו צבירה של ידע או שימוש יעיל בידע. הדבר נכון במיוחד כאשר היה פער זמנים בין עזיבת המדריך היוצא וכניסת המדריך החדש, כך שהאחרון לא יכול היה לנצל את הידע שנצבר ולמעשה התחיל מאפס.

ג. קשר עם הגופים רלוונטיים - הצלחת הקבוצה תלויה לא פעם בקשר שיוצר המדריך עם גופים השייכים לפרוייקט וגופים אחרים שעשויים לסייע, כמו היחידה המקומית לקידום נוער ומנהלי בתי ספר באיזור. בכל הקבוצות עסקו המדריכים בתקופה הראשונה לפעילותם ביצירת קשר עם גופים מעין אלו. חילופי מדריכים פגעו לעיתים בקשרים שנוצרו, וחייבו השקעת זמן ומאמץ מחודשים בבנייתם, במיוחד כאשר אין חפיפה בין המדריכים.

ד. קשר עם הנערים - אחד העקרונות שהנחו את התכנית היה שהקבוצה מתגבשת סביב המדריך, מתוך הקשר האישי שהוא יוצר עם כל אחד מהחניכים. חילופי מדריכים חייבו גיבוש מחודש של הקבוצה סביב המדריך הנכנס ובניית יחסי אמון בינו לבין הנערים. דבר זה, פגע בתפקודה של הקבוצה ובהתפתחותה הטבעית.

ה. התפרקות המסגרת הקבוצתית - בעיה זו התעוררה כאשר היה פער זמנים בין מועד העזיבה של המדריך למועד הכניסה לתפקיד של המדריך החדש. במצב זה, המסגרת הקבוצתית לא נשמרה והקשר עם הנערים ניתק. המשמעות היתה צורך באיתור מחודש של נערים לקבוצה, ובנייה מחודשת של הקבוצה, ע"י המדריך המחליף.

המדריכים הצעירים היו עשויים לשמש "גשר" בין המדריכים הבוגרים המתחלפים, באמצעות שימור הידע ושמירה על המסגרת הקבוצתית. אולם התחלופה הגבוהה של המדריכים הצעירים והעובדה שבחלק מן הקבוצות כלל לא פעל מדריך צעיר, לא איפשרה זאת.

הכשרת המדריכים

על פי התכנון

מודל ההכשרה המקורי של מדריכי הקבוצות לעבודה עם נוער מנותק, מבוסס על מספר רבדי הכשרה:

1. קורס הכשרה בסיסית בן 10 ימים, אשר נועד ללמידת בעיית הנוער המנותק לעומקה ולרכישת מיומנויות בעבודה עם נוער מנותק, בגישה אליו ובפתרונות המוצעים לבעיה ככלל ולמקרים פרטניים.
2. הנחיה אישית לכל זוג מדריכים אחת לשבוע, עם רכו חינוכי מטעם התנועה.
3. כנס בן ארבעה ימים בתום שנת פעילות. הכנס מיועד לסיכום שנת הפעילות ע"י המדריכים, הפקת לקחים מצידם והעלאת הצעות לקראת המשך הפעילות.

בפועל

1. כללי

תוכנית ההכשרה של המדריכים מולאה באופן חלקי. קורס ההכשרה הבסיסית התקיים כמתוכנן. הנחיה אישית ניתנה רק לחלק מהמדריכים ע"י נציגי תנועות הנוער או ע"י נציגי קידום נוער. כנס הפקת לקחים לא יצא לפועל. לעומת זאת, התקיימו שתי מסגרות הכשרה אשר לא נכללו בתכנון: הנחיה קבוצתית מטעם הפרוייקט והנחיה קבוצתית מטעם התנועה למדריכי הנוער העובד והלומד. להלן נפרט נקודות אלה.

2. מסגרת ההכשרה:

א. קורס להכשרה בסיסית - הקורס להכשרה בסיסית התקיים בתחילת הפרוייקט במתכונת דומה לזו שתוכננה. בתחילת השנה השנייה לפרוייקט, עקב התחלופה הגדולה של המדריכים, התקיים מחזור נוסף של הקורס למדריכים החדשים. פירוט התכנים בקורס והערכת המדריכים את הקורס מופיעים בהמשך פרק זה בסעיף 3.

ב. הנחיה אישית - קיומו של גורם מקומי אשר יכול למלא פונקציה זאת, לא נלקח בחשבון בקביעת הישגים בהם תפתחנה קבוצות. הנחיה אישית ניתנה רק לחלק מן המדריכים, בדרך כלל ע"י נציגי קידום נוער בערים השונות. אחדים מן המדריכים הונחו ע"י נציגי תנועות הנוער שלהם בערים, אולם הנחיה זו לא הייתה אינטנסיבית וצמודה דיה, ולא הייתה ברמה המקצועית הדרושה. כך יצא שפעמים רבות נתקלו המדריכים בבעיות מקצועיות אשר לאנשי תנועות הנוער לא היה הידע הדרוש להתמודד עימן. במקומות אחרים לא היה כל גורם

המלווה את הקבוצה ואת המדריך בסיוע שוטף. לדוגמא, מדריכי תנועת הנוער העובד והלומד (מלבד המדריכה בבית-שאן) לא זכו לליווי מקומי שוטף מטעם התנועה.

ג. הנחיה קבוצתית מטעם הפרוייקט - כבר בתחילת הפרוייקט התעורר צורך בהקמת מסגרת נוספת של הנחיה מקצועית קבוצתית, להדרכת המדריכים תוך כדי התפקיד. ההנחיה הקבוצתית לכלל מדריכי הקבוצות ניתנה אחת לחודש-חודשיים, החל מחודש יוני 97, שלושה חודשים מיום הפעלת הקבוצות. הפגישות התקיימו במשרדי מת"ן בירושלים או בסמינר שיין בפתח-תקווה, והונחו ע"י עובדת סוציאלית או ע"י איש קידום נוער. ההשתתפות במפגשים הייתה בגדר חובה ובדרך כלל היענות המדריכים היתה טובה מאוד. הנחיה זו מילאה שתי פונקציות:

1. קבוצת תמיכה עבור המדריכים, במסגרתה ניתנה להם האפשרות לשתף את המדריכים האחרים בחוויות ובקשיים שליוו את עבודתם, ולעבד אותם.
2. העשרת המדריכים מבחינה תיאורטית, בעיקר בתחומים בהם לא עסק קורס ההכשרה הראשוני, הקניית מיומנויות הדרכה ותקשורת בין-אישית עם הנוער המנותק ומתן כלים וחומר לפעילויות.

בין הנושאים בהם עסקה ההנחיה ניתן למנות:

- ממדי החינוך הבלתי פורמלי
- עקרונות כתיבת תוכנית פעילות עפ"י הממדים הבאים: שיקוף מצב, הגדרת צרכים, הגדרת מטרות, תוכנית פעילות.
- תקשורת בין אישית: ניתוח דרכי התקשורת בעבודה עם קבוצת הנוער.
- מאפיינים ותהליכים בקבוצה, תפקיד המדריך בקבוצה.
- הורים - מדריכים: הגדרת תפקיד המדריך והקשר שלו עם הורי החניכים.

ד. הנחיה קבוצתית מטעם התנועה - מדריכים מטעם תנועת הנוער העובד והלומד בפרוייקט השתתפו במפגשים של כל מדריכי התנועה אשר התקיימו מדי פעם. מפגשים אלו עסקו בנושאי הדרכה כלליים ובעיות כלליות אך לא ענו על הבעיות הספציפיות אשר התעוררו במסגרת העבודה בפרוייקט. בתנועות הנוער האחרות, השוה"צ ועזרא, לא התקיימה הנחיה קבוצתית תנועתית.

3. הקורס להכשרה בסיסית: תכנים והערכה

א. מטרות הקורס - ההכשרה שקיבלו המדריכים תוכננה והופעלה ע"י היחידה לקידום נוער. להלן מטרות ההכשרה, כפי שהוגדרו ע"י המתכננים:

1. להקנות למדריכים ידע לגבי אוכלוסיית הנערים המנותקים וכן לגבי מבנה היחידה לקידום נוער ושיטות עבודתה.
2. להקנות למדריכים כלים בסיסיים ויכולת ליצירת קשר פרטני עם אוכלוסיית היעד.
3. להקנות למדריכים כלים לעבודה קבוצתית עם אוכלוסיית היעד.

4. גיבוש דפוסי עבודה של הפרוייקט.

הנחת היסוד בבניית תוכנית ההכשרה, היתה כי אישיותו של המדריך והקשר שנוצר בינו ובין הנער הם אלו שימשכו את הנער להשתתף בפעילות של תנועת הנוער. לפיכך, תהליך ההכשרה הפורמלי נועד בעיקר לתת בידי המדריכים כלים ליצירת קשר עם הנערים. על פי תפיסה זאת, הידע והמיומנויות הנוספים הנדרשים למילוי התפקיד, ירכשו תוך כדי ההתנסות בעבודה.

ב. תאור הסורס - במהלך הפרוייקט נערכו כאמור שני קורסי הכשרה בסיסית למדריכים חדשים: האחד בתחילת הפרוייקט והשני בשנה השניה לקיומו, עבור המדריכים שהצטרפו במהלך הפרוייקט. בקורס הראשון השתתפו תשעה מדריכים ובמחזור השני השתתפו חמישה, בסה"כ 14 מדריכים, 10 מדריכים בוגרים ו-4 מדריכים צעירים. מדריך בוגר ושני מדריכים צעירים לא קיבלו הכשרה במסגרת הקורס.

קורס ההכשרה הראשון היה מורכב משני שלבים וארך שבעה ימים בסך-הכל. החלק הראשון ארך חמישה ימים, והחלק השני התקיים חודשיים אחר כך וארך יומיים. להלן תאור שני חלקי ההכשרה:

החלק הראשון של הקורס כלל בעיקר הרצאות פרונטליות שהועברו ע"י אנשי קידום נוער ואנשי מקצוע אחרים בנושאים הבאים:

1. הכרת הנוער המנותק - מאפיינים, מדיניות טיפול וחוקי הנוער הרלוונטיים לכך, והיכרות עם היחידה לקידום נוער.
2. יצירת קשר עם נערים מנותקים.
3. תהליכים קבוצתיים.
4. מאפיינים טיפוליים בעבודה פרטנית.
5. מיומנויות הדרכה והפעלה: סדנת הישרדות, סרט, אמצעים דרמטיים, ספורט.
6. סיור באחת מיחידות קידום נוער.

חלקה השני של תוכנית ההכשרה כלל סדנת התמודדות בהנחיית פסיכולוג. מטרתה המקורית של הסדנא היתה לעבד את חווית המפגש עם הנוער המנותק, שאמור היה להתקיים בין שני חלקי ההכשרה. בפועל, במהלך תקופה זו רק חלק קטן מהמדריכים הספיק להתנסות בעבודה עם נערים. לנוכח מצב זה, הסדנא עסקה בעיקר בעיבוד התנסויותיהם של המדריכים בעבודה מול גורמים שונים בקידום נוער וברשויות המקומיות. כמו-כן, המדריכים קיבלו הנחיה בנושא התמודדות בעבודה עם נוער מנותק באמצעים דרמטיים (פסיכודרמה), והנחיה במיומנויות הפעלה חברתית של בני נוער. ההנחיה כללה סימולציה, במסגרתה תירגל כל אחד מהמדריכים הפעלה של יתר חברי הקבוצה וקיבל משוב על כך.

בתקופה שבין שני שלבי ההכשרה התבקשו המדריכים להכין עבודה בה מפורטים פרופיל של הנוער המנותק והקהילה שבה יעבדו, מאפייני תנועת הנוער, כמו גם תוכנית לעבודה עם קבוצת הנערים שתאותר.

קורס ההכשרה השני נמשך חמישה ימים בלבד, במהלכם הועברו למדריכים הרצאות פרונטליות ע"י אנשי קידום נוער ואנשי מקצוע אחרים. סדנת ההתמודדות לא התקיימה במחזור זה. בניית תוכנית הקורס נעשתה תוך התחשבות בלקחי הקורס הראשון. באופן כללי, תכני הקורס דומים לתכנים שהועברו בקורס הראשון.

ג. הערכת קורסי ההכשרה - בתום כל אחד מהקורסים התבקשו המדריכים להעריך היבטים שונים של ההכשרה שקיבלו. סיכום הערכות המדריכים בשני הקורסים מוצג להלן, בחלוקה לפי התכנים והיעדים השונים של ההכשרה.

1. שביעות רצון כללית: ממצאי שביעות הרצון של המדריכים מן ההכשרה מוצגים בלוח הבא.

לוח מס' 3: שביעות הרצון של המדריכים מההכשרה (אחוזים)

מדדי הערכה	גבוה	בינוני	נמוך	סך הכל
1. שביעות רצון כללית מההכשרה	65	35	0	100
2. ההכשרה מעניינת	83	17	0	100
3. האוירה בלימודים	100	0	0	100
4. היחסים הבינאישיים בין המדריכים	94	6	0	100
5. נכונות הסגל לעזור	94	6	0	100

מן הלוח עולה כי באופן כללי רוב המדריכים היו מאד מרוצים מהשתתפותם בהכשרה והעריכו אותה כמעניינת. כל המדריכים היו מאד מרוצים מאוירת הלימודים, ורובם הביעו שביעות רצון מהיחסים הבינאישיים שנוצרו בין המדריכים, ומנכונות הסגל לסייע למשתתפים. כמו כן כמעט כל המדריכים חשו שיש להם למי לפנות כשיתקלו בבעיה.

2. רכישת ידע: בלוח הבא מופיעות הערכות המדריכים לגבי תרומת הסדנא להגדלת הידע שלהם בתחומים שונים הקשורים לנוער מנותק.

לוח מס' 4: הערכת תרומת הסדנא לידיע בנושא נוער מנותק (אחוזים)

תחום ידע	גבוה	בינוני	נמוך	סך הכל
1. הכרת נושא הנוער המנותק	82	13	5	100
2. עקרונות ושיטת לטיפול בנוער מנותק	76	13	6	100
3. מאפיינים של היחידה לקידום הנוער	69	19	12	100

מן הלוח ניתן ללמוד כי רוב המדריכים טענו שההכשרה עזרה להם להכיר את נושא הנוער המנותק, וסיפקה להם ידע על עקרונות ושיטות לטיפול בנוער מנותק. כמו כן רובם דיווחו

כי למדו על מאפייני היחידה לקידום נוער. עם זאת, היו מי שסברו שרצוי להתמקד בנושאים הקונקרטיים של הנוער המנותק ובעיות שנתקלים בהן במציאות.

3. רכישת כלים: המדריכים התבקשו להעריך את תרומת הסדנא במתן כלים שונים לעבודה עם הנערים המנותקים. הממצאים מוצגים בלוח הבא.

לוח מס' 5: הערכת המדריכים את תרומת הסדנא במתן כלים לעבודה עם נערים מנותקים (אחוזים)

סך הכל	נמוך	בינוני	גבוה	
100	35	24	41	1. כלים לטיפול אינדוידואלי בנוער מנותק
100	29	53	28	2. כלים להפעלה קבוצתית
100	71	29	0	3. כלים לעבודה עם אוכלוסיות מיוחדות
100	18	52	30	4. כלים לאיתור נוער מנותק

כלים לטיפול אינדוידואלי: 41% מהמדריכים העריכו כי ההכשרה תרמה תרומה משמעותית להבנת שיטות לטיפול אינדוידואלי. הועלתה הטענה שההכשרה לא הכינה מספיק לתמודדות ישירה עם בעיות הנוער המנותק.

כלים להפעלה קבוצתית: פחות משליש מהמדריכים (28%) הרגישו שההכשרה עזרה להם במידה רבה להכיר את הכלים והשיטות של ההפעלה הקבוצתית. אחדים מהמדריכים העלו חששות לגבי כושרם להפעיל את הנערים למשך שעה ויותר. אחרים טענו שיש להתמקד בהצעות מעשיות לפעילויות ולא ברעיונות כלליים שלא ברור כיצד ליישם בפועל.

המדריכים שהשתתפו בקורס הראשון היו מרוצים מאד מההנחיה בנושא הפעלה באמצעות פסיכודרמה ומהתרגול של הפעלה חברתית, אשר קיבלו בחלקה השני של תוכנית ההדרכה. רובם חשו שקיבלו בכך עזרים נוספים להפעלת הנוער. חלקם ציינו שהיו רוצים לקבל עוד הנחיות מסוג זה, וטענו שחסרים להם כלים נוספים להפעלה קבוצתית. כזכור, הנחייה זאת לא ניתנה בקורס שנערך בשנה השנייה.

כלים לעבודה עם אוכלוסיות מיוחדות: תרומת ההכשרה במתן כלים לעבודה עם אוכלוסיות מיוחדות (כמו עולים חדשים), הוערכה כבינונית ומטה ע"י כל המדריכים. עמדתם של מתכנני ההכשרה היא שהמדריכים לא היו אמורים לקבל כלים אלה במסגרת הקורס. לדעתם, המדריכים הזקוקים להכשרה ספציפית לגבי אוכלוסיות אלה אמורים לקבל הנחיה זו בשטח.

כלים איתור נוער מנותק: נקודה חשובה שעולה מתגובות המדריכים היא שרובם (70%) מרגישים שההכשרה סייעה להם רק במידה בינונית ומטה בהתמודדות עם בעיות המתעוררות בניסיון לאתר נוער מנותק. הם טענו כי לא הוכנו לעבודה מול הרשויות השונות לצורך איתור הנערים. אמנם, הקניית כלים לאיתור נוער מנותק לא היתה בין

יעדיה המפורשים של ההכשרה, אבל בפועל זוהי אחת המשימות הראשונות של המדריכים בעבודתם.

4. עבודת הגמר: המדריכים התבקשו להעריך באיזו מידה תרמה להם עבודת הגמר שהכינו במסגרת ההכשרה, על האוכלוסייה איתה הם עבדו (מטלה זאת ניתנה רק במסגרת הקורס הראשון). רק שליש מהמדריכים ראו את הכנת העבודה כמסייעת בהכרת האוכלוסייה הרלוונטית, ויותר ממחציתם טענו שהעבודה מסייעת בביצוע התפקיד באופן מועט, אם בכלל. אחד מהמדריכים כלל לא ביצע את העבודה.

5. סדנת ההתמודדות (בקורס הראשון): בראיונות שנערכו בתום הפרק השני של ההכשרה בשנה הראשונה, הצביעו המדריכים על הפערים הקיימים ביניהם מבחינת קצב התקדמותם בעבודה. באותה עת בישוב אחד כבר התקיימו מפגשים עם קבוצת נערים ואילו באחרים טרם התחיל איתור הנערים. פערים אלה הקשו על המדריכים במהלך סדנת ההתמודדות. כמון כן, המדריכים העלו ביקורת על כך שהסדנא, שמטרתה היתה עיבוד של חווית המפגש עם הנוער המנותק, נערכה בשלב מוקדם מידי של העבודה, לפני שכולם הספיקו לצבור מספיק ניסיון בעבודה עם הנוער. ככלל, המדריכים לא היו תמימי דעים לגבי סדנת ההתמודדות שהועברה. חלקם הרגישו שהסדנא היתה מעודדת ומעניינת וציינו כי עוזר לשמוע על בעיותיהם של האחרים, ואילו אחרים ראו בכך חיפוש מוגזם אחר קשיים.

6. מוכנות לתפקיד: הערכות המדריכים את מידת מוכנותם לתפקיד כפי שנמדדה בסיום קורס ההכשרה מופיעות בלוח הבא:

לוח מס' 6: הערכת המדריכים את מידת מוכנותם לתפקיד (אחוזים)

מדדי הערכה	גבוה	בינוני	נמוך	סך הכל
1. מוכנות כללית לעבודה עם נוער מנותק	82	18	0	100
2. איתור נוער מנותק	58	24	18	100
3. קיום מפגשים אישיים	75	18	6	100
4. העברת פעילויות קבוצתיות	64	30	6	100
5. סיכויים להצליח בתפקיד	80	20	0	100

בסיום הקורס כמעט כל המדריכים (82%) דיווחו על תחושה שבאופן כללי הם מוכנים במידה רבה לעבודה עם נוער מנותק. בדיקת מידת מוכנותם של המדריכים לביצוע מרכיבים ספציפיים בתפקיד מצביעה על כך שהם הרגישו פחות מוכנים לאתר נערים, מאשר לקיים מפגשים אישיים עם נוער מנותק. בסך-הכל, לגבי כל הפעילויות, למעלה ממחצית המדריכים הרגישו מוכנים. חלק מהמדריכים זקפו את תחושת המוכנות שלהם לזכות תהליך ההכשרה. לעומתם, אחרים חשו שהמוכנות שלהם לתפקיד הינה פרי ניסיון העבר שלהם. כמעט כל המדריכים העריכו את סיכוייהם להצליח בתפקיד כגבוהים.

7. תפיסת התפקיד: הממצאים מופיעים בלוח הבא.

לוח מס' 7: תפיסת המדריכים את תפקידם בפרוייקט (אחוזים)

מדדי הערכה	גבוה	בינוני	נמוך	סך הכל
1. רמת העניין בתפקיד	94	6	0	100
2. רמת האתגר הכרוך בתפקיד	100	0	0	100
3. רמת הסיפוק מהתפקיד	100	0	0	100
4. רמת הקושי בתפקיד	94	6	0	100
5. רמת השחיקה הכרוכה בתפקיד	60	34	6	100
6. בהירות דרישות התפקיד	81	19	0	100

נראה שלרוב המדריכים היתה תפיסה יחסית ברורה וריאלית של תפקידם, והם ידעו מה הם נדרשים לעשות במסגרתו. כולם תפסו את התפקיד כמאתגר וכמספק, ובעיני 96% הוא נתפס כמעניין. כמו-כן, נראה שרובם היו מודעים לקשיי התפקיד. הם סברו שהתפקיד דורש יכולת התמודדות, ושהוא שוחק.

לסיכום, נראה כי בסך הכל קורס ההכשרה מילא את תפקידו בהתאם למתוכנן. המדריכים הביעו שביעות רצון גבוהה מהסדנא וטענו כי היא הקנתה להם ידע ומושגים בנושא הנוער המנותק וקידום נוער. עפ"י דיווחי המדריכים נראה שהסדנא הצליחה פחות להעניק למדריכים כלים לטיפול אינדווידואלי בנוער וכלים להפעלה קבוצתית.

איתור נערים מנותקים

על פי התכנון

1. הרכזים החברתיים יחד עם שני המדריכים בכל עיר יאתרו את בני הנוער שישתתפו בפעילות.
2. הם יעזרו במחלקות הרווחה והחינוך של העיריות, יסיירו ברחובות, יכירו את המצב באותו יישוב ויגיעו אל נערים שיהיו מועמדים לפרוייקט.
3. הם יראינו את המועמדים באופן לא פורמלי, במקומות המפגש. לאלה המתאימים לדעתם לפרוייקט, הם יציעו לקחת על עצמם את המחויבויות הנדרשות לשם כך (הינתקות מהרגלים וחברה קיימים, לעיתים גם ממקום עבודה מסויים ועוד) ובתמורה יוזמנו להשתתף בפרוייקט. לאלה שיאלצו לעזוב מקומות עבודה לא-ראויים (עבודות לא חוקיות, שכר ניצול וכד') תינתן עזרה ותמיכה למציאת מקום עבודה חדש.
4. בשנה השניה של הפרוייקט תהיה קליטה מצומצמת של מקסימום 20 משתתפים, במקום משתתפים שיתגייסו לצה"ל. בשנה שניה יתקיים מעקב וטיפול אחרי בני הנוער ששולבו בשנה ראשונה.
5. הגדלת מספר המשתתפים צפויה, כאמור, בשנה השלישית.
6. בסה"כ על פי התכנון, במהלך הפרוייקט יופעלו 150 נערים מנותקים במסגרת 6 קבוצות כישובים שונים בארץ.

בפועל

1. כללי

1. בדרך כלל איתור הנערים התבצע ע"י המדריכים בסיוע רכזים מן התנועה. בחלק לא מבוטל מן המקרים, המדריכים והרכזים לא הצליחו לאתר את הנערים בכוחות עצמם.
  2. ברוב המקרים, המדריכים הסתייעו בגורמים בקהילה לשם איתור הנערים, בעיקר בקידום נוער ובבתי ספר מקצועיים ומפת"נים.
  3. בניגוד לתפיסה שהוצגה בתחילה, איתור הנערים לא היה מעשה חד פעמי אלא היווה משימה מתמדת. תחלופת הנערים בקבוצות השונות היתה גבוהה מאוד. בנוסף לכך, בהרבה מקרים במקביל לעזיבת המדריך (או השי"ש) את העבודה הקבוצה התפרקה, והיה צורך בגיוס מחודש של נערים.
- להלן נתאר היבטים שונים של תהליך האיתור.

2. איתור הנערים בתחילת הפרוייקט

בארבעת החודשים הראשונים של הפרוייקט, שהוקדשו בעיקר לגיוס נערים לקבוצות, אותרו 142 נערים מנותקים לשש הקבוצות שנפתחו, אם כי לא כולם הצטרפו בצורה פעילה לעבודה בקבוצות. הלוח הבא מפרט את מספר הנערים שאותרו לכל קבוצה ואת מספר הנערים שהצטרפו בסופו של דבר לפעילות בקבוצות.

לוח מס' 8: מספר הנערים שאותרו ושהצטרפו לפעילות, לפי קבוצה ושיטת איתור (הנתונים מתייחסים ל- 4 חודשים ראשונים של הפרוייקט)

תנועת נוער / יישוב	סיורים ברחוב		קידום נוער		פניה לבי"ס / קב"ס		סך הכל	
	אותרו	הצטרפו	אותרו	הצטרפו	אותרו	הצטרפו	אותרו	הצטרפו
<u>נוע"ל</u> בית שאן	5	0	18	11	0	0	23	11
קרית גת	0	0	12	12	0	0	12	12
דימונה	0	0	10	5	25	12	35	17
ירושלים	0	0	12	5	11	0	23	5
<u>עזרא</u> ירושלים	0	0	0	0	0	0	0	0
<u>השומר הצעיר</u> ערד - בוגרים	6	6	16	16	0	0	22	22
ערד - צעירים	0	0	17	10	10	8	27	18
סה"כ	11	6	85	59	46	20	142	85

הנתונים בלוח מתייחסים לדפוסי איתור הנערים בארבעת החודשים הראשונים של הפרוייקט. מנתונים אלה עולה כי לא כל הנערים המאותרים אכן הצטרפו בפועל לפעילות הקבוצות. מתוך 142 הנערים שאותרו הצטרפו לפעילות 85 (המהווים 60% מסה"כ המאותרים). ניתן לראות כי היחידה לקידום נוער סיפקה רשימות של נערים ל- 5 מתוך 6 הקבוצות. מבין 85 הנערים שהצטרפו לקבוצות 59 אותרו דרך היחידה לקידום נוער (69%), 20 אותרו באמצעות פנייה לבי"ס ולקב"סים (24%) ו- 6 נערים אותרו באמצעות סיורים ברחוב ובאזורי הבילוי (7%). בהמשך נתייחס ביתר פירוט לערוצי האיתור של הנערים. עוד עולה מן הלוח כי קיימים פערים גדולים בין הקבוצות מבחינת הצלחתן בגיוס הנערים. באופן ספציפי, מספר הנערים שאותרו בקבוצות השונות במשך ארבעת החודשים הראשונים של הפרוייקט נע בין 0 ל- 49. מספר הנערים המרבי (49) אותר בערד (בקבוצות הבוגרים והצעירים יחד) ומתוכם הצטרפו לפעילות 40 נערים. גם בדימונה הצליחה המדריכה לאתר מספר משמעותי של נערים - 35, כאשר 17 מהם הצטרפו לפעילות בקבוצה. הקבוצות שהצליחו פחות באיתור הנערים הן קריית גת (12 נערים אותרו והצטרפו) וירושלים - עזרא אשר לא איתרה כלל נערים לקבוצה ב- 4 החודשים הראשונים. בירושלים - נוע"ל אותרו אומנם 23 נערים אולם בסופו של דבר רק 5 השתתפו בפעילות.

3. פעולות האיתור במהלך הפרוייקט

כאמור, איתור נוער מנותק לקבוצות לא נמשך רק ארבעה חודשים כפי שתוכנן, אלא נעשה לאורך כל הפרוייקט. בסעיף זה נציג נתונים להמחשת מצב זה.

בלוח הבא ניתן לראות את מספר הקבוצות שעסקו באיתור נערים בנקודות זמן שונות. 16 החודשים הראשונים של הפרוייקט חולקו לארבע תקופות של ארבעה חודשים כל אחת. על פי התכנון, עיקר מלאכת האיתור היתה אמורה להתמקד בארבעת החודשים הראשונים של הפרוייקט. הנתונים בלוח מצביעים שלא כך היה הדבר ושמלאכת האיתור נמשכה גם בתקופות המאוחרות יותר.

לוח מס' 9: מספר הקבוצות שעסקו באיתור נערים בתקופות שונות במהלך הפרוייקט

לאורך הפרוייקט			תקופת האיתור המתוכננת	
חודשים 16-13	חודשים 12-9	חודשים 8-5	חודשים 4-1	
7	7	6	6	מס' קבוצות פעילות
6	6	4	6	מס' קבוצות שעסקו באיתור

מן הנתונים שבלוח ניתן לראות כי אכן בארבעת החודשים הראשונים של הפרוייקט כל אחת משש הקבוצות עסקה באיתור נערים מנותקים. בתקופה השניה (חודשים 8-5), חלה ירידה מסוימת בפעילות האיתור, כאשר רק 4 מתוך שש הקבוצות דיווחו שעסקו באיתור נערים בתקופה זו. אולם, בשתי התקופות האחרונות (חודשים 9 עד 16 מאז תחילת הפרוייקט) כמעט כל הקבוצות (6 מתוך 7 הקבוצות שפעלו בתקופות אלה) שוב דיווחו על עיסוק באיתור נערים. נתונים אלה מצביעים על כך שאיתור הנערים לא היה מעשה חד פעמי, אלא משימה מתמדת של הקבוצות.

4. שיטות לאיתור נערים מנותקים במהלך הפרוייקט

כפי שצוין בלוח מס' 7 באף אחת מן הקבוצות, לא הצליחו המדריכים לאתר נערים אך ורק בכוחות עצמם. בכל הקבוצות האיתור נעשה בסיוע גורמים אחרים בקהילה. להלן פירוט השיטות השונות ששימשו לאיתור הנערים המנותקים לאורך כל הפרוייקט:

א. חיפוש עצמאי של המדריכים - באמצעות סיורים בשכונה, סביב בתי הספר, בהוסטלים ובאזורי הבילוי.

ב. איתור באמצעות היחידה לקידום נוער - בארבעת החודשים הראשונים של הפרוייקט היוותה היחידה לקידום נוער ערוץ מרכזי לאיתור נערים מנותקים. ברוב המקרים העבירה היחידה לקידום נוער שמות של נערים המתאימים לפרוייקט, מתוך מאגר הנערים שברשותה. במקרה אחר, בקבוצה שפעלה בקריית-גת, היחידה המקומית לקידום נוער איפשרה למדריכה להשתתף בפעילות שהיא מקיימת, על מנת שהמדריכה תוכל ליצור עניין אצל הנערים ולמשוך אותם לקבוצתה.

ג. קב"סים עירוניים - בדימונה ובקריית-גת למשל נעזרו המדריכים בקב"סים העירוניים, אשר הפנו אותם לנערים מנותקים.

ד. בתי ספר מקצועיים ומפת"נים - בתי הספר המקצועיים היוו גורם משמעותי בפעולות לאיתור נערים מנותקים לקבוצות, במיוחד לאחר ארבעת החודשים הראשונים. מדריכים יצרו קשר עם רכזות חברתיות ויועצות בבתי-ספר מקצועיים (כגון מפתן, עמל, בייס של הנוער העובד והלומד), על מנת שיפנו אליהם נערים הנמצאים בסכנת נשירה או נערים שנשרו מהלימודים. לעיתים השתלבו המדריכים בפעילות בביה"ס, במטרה ליצור קשר עם החניכים ולעורר בהם עניין להצטרף לקבוצה.

ה. מנהלי מתנ"סים - פנייה למנהלי המתנ"סים לסיוע באיתור נערים מנותקים, מבין הנערים הפעילים במסגרת המתנ"ס, נעשתה בשלבים מאוחרים יותר של הפרוייקט. קבוצת עזרה בירושלים למשל, פעלה לגיוס נערים באמצעות גורם זה.

ו. "חבר מביא חבר" - גיוס נערים בשיטה של "חבר מביא חבר" התרחש בשלבים המאוחרים יותר של הפרוייקט. לדוגמא, בשתי קבוצות, בדימונה ובערד, הצטרפו מספר נערים לקבוצות, על בסיס היכרות עם נערים שגויסו לקבוצה בעבר.

בכל הקבוצות העדיפו המדריכים לגייס נערים מנותקים דרך מספר ערוצים במקביל, ולא להתמקד בשיטה כזו או אחרת.

5. הערכת יעילותן של שיטות האיתור

בסעיף זה נבחן את מידת יעילותן של שיטות האיתור השונות. לצורך בדיקה זו נתבסס על נתוני האיתור האינטנסיבי שהתרחש בתקופת הגיוס שתוכננה - בארבעת החודשים הראשונים של הפרוייקט. כזכור, 85 נערים אותרו והצטרפו לקבוצות במהלך 4 החודשים הללו. בתקופה זו

השתמשו המדריכים ב- 4 שיטות איתור שונות: חיפוש עצמאי, הפניות מקידום נוער, פנייה לקב"סים ופנייה ליועצות בתי הספר ולמתנ"סים. שיעורי האיתור לפי שיטות מוצגים בלוח הבא.

לוח מס' 10: נערים מנותקים שהצטרפו לפרוייקט, לפי שיטת איתור (מתייחס ל- 4 חודשים הראשונים של הפרוייקט)

שיטת האיתור	מספר הנערים שהצטרפו לקבוצות	אחוז הנערים שהצטרפו לקבוצות
1. דרך היחידה לקידום נוער	59	69%
2. פניה ליועצות או לרכזות חברתיות בביה"ס	18	22%
3. חיפוש עצמאי (בשכונה, באזורי הבילוי)	2	2%
4. פניה לקב"סים	6	7%
סה"כ	85	100%

הנתונים בלוח מצביעים על כך שערוץ האיתור היעיל ביותר במהלך 4 החודשים הראשונים של הפרוייקט היה היחידה לקידום נוער: מתוך 85 הנערים שהצטרפו לכל הקבוצות באותה תקופה, 59 נערים מנותקים אותרו והצטרפו לקבוצה דרכה (69%). גם הפנייה לבתי-ספר מקצועיים נמצאה יעילה: 22% מהנערים אותרו דרך ערוץ זה. נראה כי רמת ההצלחה של החיפוש העצמאי עי"י המדריכים היתה נמוכה - מתוך 85 הנערים שהצטרפו לקבוצות רק 2 גוייסו בשיטה זאת. על פי התכנון, חיפוש עצמאי של המדריכות היה אמור להיות אחת השיטות העיקריות לאיתור נערים.

6. גורמים המשפיעים על הצלחת פעולות האיתור

מתוך הנתונים שנסקרו, ניתן להצביע על מספר גורמים שהשפיעו על שיעור ההצלחה של הפעולות לאיתור נערים לקבוצות:

א. שיתוף פעולה עם היחידה המסומית לקידום נוער - נראה כי לשיתוף הפעולה עם היחידה המקומית לקידום נוער חשיבות רבה בתהליך איתור הנערים. במקומות בהם לא התקיים שיתוף פעולה תקין בין מדריכי הקבוצות לבין היחידה לקידום נוער היה קושי לגבש קבוצה. בקבוצת עזרא בירושלים למשל, לא הצליחו המדריכים לגייס נערים במשך ארבעה חודשים. באופן דומה, הנתק עם היחידה לקידום נוער, שחל במהלך פעילותן של הקבוצות, גרר ירידה משמעותית במספר הנערים שהמדריכים הצליחו לגייס. יש לציין, כי היחידה לקידום נוער לא היוותה רק ערוץ פנייה לנערים, אלא גם גורם משיכה עבורם. אחדים מהנערים ראו בפעילות הקבוצתית אמצעי ליצירת קשר וקבלת סיוע מהיחידה המקומית.

ב. מקום פעילות - לקיומו של מקום אטרקטיבי לפעילות היתה השפעה על רמת ההצלחה באיתור הנערים ובבניית הקבוצה. פתיחת מועדון למשל, היוותה גורם משיכה לנערים מנותקים, אשר מתוכם ניתן היה לאתר חניכים פוטנציאליים. זוגמא מובהקת לכך היא קבוצת פרדס כץ, אשר משכה נערים מנותקים בעיקר בזכות מועדון שהועמד לרשותה. גם בבית-שאן, הקצאת מקום נוח לפעילות (בי"ס מפתן) היתה אחת הסיבות להצלחת הפעילות. לעומת זאת, קיימות דוגמאות הפוכות אשר מצביעות על כך שהעדר מקום לפעילות צמצם באופן משמעותי את היכולת לצרף חניכים לקבוצה. כך למשל בבית-שאן, התקופה הארוכה יחסית שנדרשה לשיפוץ הקן בתחילת הפרוייקט, פגעה ביכולת של המדריכה להחזיק בקבוצה את החניכים שאותרו. בקבוצת עזרא בירושלים התרחש תהליך זומה, כאשר העיכובים באיתור מקום לפעילות עיכבו במידה מסוימת את מלאכת איתור הנערים וגיבוש הקבוצה.

ג. הכישורים האישיים של המדריך - לניסיון המדריך בעבודה עם נערים מנותקים ואוכלוסיות חלשות וליכולותיו הבין אישיות, היתה השפעה על היכולת שלו ליצור קשר טוב עם הנערים ועם הגופים הרלוונטיים ו"למשוך" את הנערים לפעילות הקבוצתית.

ד. גודל הקבוצה - למספר הנערים הראשוני שהמדריך הצליח לגייס היו השלכות על סיכויי ההצלחה באיתור נערים נוספים בהמשך. קבוצה קטנה לא היוותה גורם משיכה לנערים והם נמנעו מלהצטרף. לעומת זאת בקבוצות בהן נוצר קשר טוב בין המדריכים לנערים, נוספו נערים לקבוצה בשיטת "חבר מביא חבר".

ה. מאגר הנערים המנותקים ביישוב - המדריכה בבית-שאן ציינה, כי המספר הקטן יחסית של נערים מנותקים ביישוב, הקשה עליה למשוך נערים ולגבש קבוצה.

אוכלוסיית היעד ומאפייניה

על פי התכנון

השלב הניסיוני של הפרוייקט יועד לכ- 150 בני נוער מנותקים בגילאים 15-17, המתגוררים באזורים שונים ברחבי הארץ. הפרוייקט מתייחס לנערים מנותקים המשתייכים לשתי קבוצות:

1. נערים שנמצאים במסגרת לימוד (בעיקר ברמת לימודים נמוכה), אך מגלים סימנים של קשיי הסתגלות, נמצאים בסכנה לניתוק ולהתדרדרות ומוגדרים כ"נוער בסיכון".
2. נערים שכבר התנתקו מכל מסגרת לימודים או עבודה, ומוגדרים כ"גרעין הקשה".

על שתי אוכלוסיות אלו נמנות גם אוכלוסיות מיוחדות, כמו עולים חדשים או אוכלוסיית חרדים.

בפועל

אוכלוסיית היעד של הפרוייקט הוגדרה עפ"י היקפה (כ- 150 נערים), גיל הנערים (15-17), עומק הניתוק שלהם וכן הותק שלהם בארץ. בסעיפים הבאים נדגים את מאפייני הנערים אשר השתתפו בפרוייקט על פי פרמטרים אלה.

1. מספר הנערים

כאמור, על פי התכנון היו אמורים ליטול חלק בתוכנית כ- 150 נערים. הלוח הבא מציג את מספר הנערים שנטלו חלק בפרוייקט בשלוש נקודות הזמן שנבדקו: בחודש השני של פעילות הקבוצות, בחודש השביעי ובחודש האחד עשר. הנתונים מבוססים על דיווחי המדריכים אודות מספר הנערים השייכים לקבוצה, בכל אחת מנקודות הזמן. יש לציין כי בפועל, מספר הנערים אשר הגיעו לכל אחת מן הפעילויות היה קטן יותר ממספר הנערים שהיו קשורים לקבוצה. כמוכן, מספר המשתתפים בפעילות השתנה מפעילות לפעילות.

לוח מס' 11: מספר הנערים החברים בקבוצות השונות ב- 3 נקודות זמן לאורך הפרוייקט

תנועה	ישוב	חודש 2	חודש 7	חודש 11
נוע"ל	בית-שאן	11	12	7
	קריית-גת	12	נסגרה	נסגרה
	אשדוד	טרם נפתחה	13	13
	ירושלים - נוע"ל	5	12	10
	דימונה	17	לא פעילה	20
	ערד - קבוצת בוגרים	18	15	
	ערד - קבוצת עולים	22	19	30
	ירושלים - עזרא	0	16	15
	פרדס-כץ - עזרא	טרם נפתחה	טרם נפתחה	5
	סה"כ נערים	85	87	100
	מספר הקבוצות הפעילות*	6	6	7
	מס' הנערים ממוצע בקבוצה	14	14	14

* קבוצת הבוגרים וקבוצת הצעירים בערד נספרות כקבוצה אחת.

הנתונים מצביעים על כך שמספר הנערים המנותקים אשר נטלו חלק בפרוייקט נע בין 85 ל-100, בשלוש התקופות שנבדקו. כלומר, מספר המשתתפים בפרוייקט בפועל היווה 57%-67% ממספר המשתתפים המתוכנן (150). בכל אחת מן התקופות שנבדקו, היו חברים בממוצע 14 נערים בכל קבוצה. חשוב להדגיש שנתון זה מתייחס למספר הנערים אשר המדריכים החשיבו כחברים בקבוצה, ואינו משקף את מספר המשתתפים בפועל בכל אחת מפעילויות הקבוצה. מספר הנערים אשר התייצבו בפועל לפעילויות, היה קטן בדרך כלל באופן משמעותי ממספר החברים ה"רשומים".

עוד עולה מן הלוח כי גודל הקבוצות נשאר ברוב המקרים יציב יחסית לאורך זמן. אולם, יש לציין כי יציבות זאת מתייחסת למספר הנערים ואינה מאפיינת את הרכב הקבוצות, אשר השתנה לאורך כל זמן פעילות הקבוצה. כלומר, למרות שמספר חברי הקבוצה כמעט ולא השתנה בשלושת נקודות הזמן שנבדקו, אין מדובר באותם נערים.

2. מאפייני הנערים

בלוח הבא מסכם את מאפייני הנערים שהשתתפו בפרוייקט, בהשוואה לתכנון המקורי. המאפיינים מבוססים על סיכום הנתונים בשלוש נקודות הזמן שנדגמו.

לוח מס' 12: מאפייני אוכלוסיית הנערים שהשתתפה בפרוייקט בהשוואה לתכנון

מאפייני האוכלוסייה	עפ"י התכנון	בפועל
גיל	17-15	ברוב הקבוצות 17-15
מין	בנים ובנות	בעיקר בנים
ותק בארץ	ותיקים ועולים חדשים	בעיקר ותיקים וילידי הארץ

א. גיל - בהתאם לתכנון, מרבית הנערים שהשתתפו בקבוצות היו בגילאי 17-15. בשני ישובים נפתחו קבוצות נוספות שכללו נערים שחרגו מטווח הגילאים 17-15. בערד נפתחה קבוצה לבני נוער בגילאי 16-12 שעלו מחב"ע, ובקבוצת עזרא בירושלים הופעלה קבוצה נוספת לגילאי 20-19. גם במקומות אחרים, בהם נפתחו מועדונים במסגרת הפרוייקט, הגיעו נערים בטווח גילאים רחב יותר מזה המתוכנן. יחד עם זאת, ברוב המקרים טווח גילאי הנערים נע בין 15 ל-17.

ב. מין - בחינת מאפייני הנערים מעלה כי מרבית המשתתפים בקבוצות היו בנים. באף אחת מן הקבוצות לא עלה מספר הבנות על 50%. אחדות מן הקבוצות אף היו על טהרת הבנים בלבד.

ג. ותק - בני הנוער שהשתתפו בפרוייקט היו ברובם ותיקים או ילידי הארץ. בערד, בה אותר מספר גדול של עולים חדשים, הוקמה קבוצה נפרדת (אחת משתיים שהוקמו בישוב) של

עולים חדשים מחבה"ע בלבד. קבוצה זו פעלה משך רוב חודשי הפרוייקט, לאורך כ- 11 חודשים. לאחר שהקבוצה התפרקה, חלק מהנערים השתתפו מדי פעם בפעילות שהתקיימה במועדון שנפתח בישוב על בסיס אינדוידואלי. מלבד קבוצה זו, פעלו שתי קבוצות מעורבות של עולים חדשים וותיקים - בדימונה ובערד (קבוצת הבוגרים), אולם מספר העולים החדשים בקבוצות אלו היה מצומצם.

ד. עומק הניתוק של הנערים - כמתוכנן, השתתפו בפרוייקט נערים המאופיינים ב"עומק ניתוק" שונה. רוב הנערים היו נערים בסיכון נמוך: נערים לומדים, כאלה שבקלות ניתן היה להשיבם למסגרת לימודים, או כאלה שנמצאו במסגרות עבודה יציבות וחוקיות. נערים אחרים היו ברמת ניתוק גבוהה יותר: הם לא השתייכו למסגרת כלשהי של לימודים או עבודה, השתמשו בסמים והיו בעבר מעורבים במעשים פליליים.

3. רמת ההטרונגניות בקבוצות

בכל הקבוצות שנפתחו במהלך הפרוייקט נשמרה רמה גבוהה יחסית של הומוגניות מבחינת גיל, ותק בארץ ורמת דתיות. רמה מסוימת של הטרונגניות היתה קיימת ביחס למשתנה "עומק הניתוק": ברוב הקבוצות נמנו בין חברי הקבוצה נערים אשר נמצאו במסגרות לימודים, נערים שנשרו מלימודים ועבדו, ונערים מנותקים שהיו מעורבים בפלילים ובשימוש בסמים. בישובים בהם אותרה אוכלוסייה שאופיינה ברמת הטרונגניות גבוהה, נפתחו שתי קבוצות. אחת הדוגמאות לכך היא ערד שבה נפתחה קבוצה אחת לעולים חדשים מחבה"ע וקבוצה שנייה לבני נוער מנותקים ילידי הארץ ומבוגרים יותר. גם בקבוצת עזרא בירושלים חולקו הנערים לשתי קבוצות, על פי משתנה הגיל: קבוצה אחת נועדה לנערים בגילאי 15-17 וקבוצה שנייה היתה מורכבת מנערים בגילאי 19-20.

הפעילות בקבוצות

על פי התכנון

1. כל המשתתפים (ותיקים ועולים) ישתלבו יחד בתכנית פעילות זהה, תוך שכל יחיד ומגזר יקבלו מענה לבעיות המיוחדות להם ע"י המדריכים שיוכשרו לשם כך.
2. בני הנוער יפגשו לפעילויות בקבוצת הנערים המנותקים בלבד. הם ישוחחו על מצבם ודרך סדרת פעולות מתודיות, ינסו לגבש את מטרותיהם כיחידים וכקבוצה, ולהציב יעדים להשגה בנסיון לפתוח דף חדש בחייהם. התכנים של המפגשים יכללו סדנאות ודינמיקה קבוצתית בהנחיית המדריכים בנושאים: זהות אישית וגיבוש מטרות אישיות וקבוצתיות.
3. תכנית הפעילות בשלב זה תהיה זהה לכל התנועות.

בפועל

1. כללי

אופי הפעילות בפרוייקט היה שונה מאוד ממה שתוכנן:

1. בניגוד לתכנון, הפעילות בקבוצות השונות לא היתה אחידה. השוני היה הן בתכנים והן בקצב ואינטנסיביות הפעילות.
2. הפעילות המתוכננת התבססה על תפיסה התפתחותית של קבוצת הנערים. תפיסה זו כללה מספר שלבים כרונולוגיים: גיוס נוער מנותק, הקניית מושגים וערכים בסיסיים, שילובם בקבוצה הנורמטיבית, פיתוח אישי ושיקום הדרגתי. בפועל הפעילות בחלק מן הקבוצות נשאה אופי של "מועדון": מקום שבו מתקיימת פעילות והנערים (שלעיתים קרובות מתחלפים) מוזמנים לבקר בו.
3. כמעט באף אחת מן הקבוצות לא הונחתה הפעילות ע"י שני מדריכים - מדריך בוגר מקצועי וש"ש. לרוב לכל קבוצה היה רק מדריך אחד. גם במקרים בהם היו שני מדריכים, הם בדרך כלל הנחו קבוצות נפרדות.
4. על פי התכנון, הפעילויות לנוער מנותק היו אמורות להיות זהות או דומות מאוד בתכניהן לפעילויות המועברות לחניכים הנורמטיבים של התנועות. תכנים אלה כללו סדנאות, קבוצות דיון ופעילויות בעלות אופי רעיוני. בפועל, הפעילות עם נוער מנותק היתה שונה מאוד וכללה פעילויות כגון: משחקים שונים (שש-בש, טריוויה וכד'), צפייה בטלוויזיה ובסרטים, טיולים, פעילויות ספורט, מסיבות דיסקו, שיחות בנושאים הקשורים לחיי נוער מנותק (כגון: החסרונות שבשימוש בסמים, הקשיים של חיים בשכונה).

בסעיפים הבאים נפרט נקודות אלה ונדון בסוגיות רלוונטיות הנובעות מהן.

על פי התכנון, המדריכים היו אמורים לגבש קבוצות של נערים מנותקים ולקיים עימם פגישות מתוכננות מראש על בסיס קבוע. ניתוח דפוסי הפעילות של הקבוצות השונות מעלה כי מפגשים קבוצתיים היוו רק סוג אחד להפעלת הנערים. בסעיף זה נבחן את דפוסי ההפעלה השונים שאימצו המדריכים לאורך הפרוייקט.

דפוסי הפעלה אלו נבדלים זה מזה בכמה פרמטרים: המידה בה התקיים בקבוצה מבנה פורמלי, האתר בו התקיימה הפעילות ואופי הפעילות. להלן פירוט סוגי הפעילויות העיקריים:

א. פעילות קבוצתית קבועה ומובנית - בחלק מן הקבוצות (כמו דימונה וירושלים-נוע"ל), הפעילות נשאה אופי של הפעלה קבוצתית מובנית בדומה לפעילות בתנועות נוער. הקבוצה נפגשה באתר קבוע, כמו מתנ"ס, בית-ספר או קן של התנועה, ובמועדים קבועים. במהלך המפגשים התקיימה הפעלה קבוצתית, כגון משחקי חברה, שיחות בענייני אקטואליה והשמעת מוזיקה.

ב. מפגשים מזדמנים - במספר קבוצות התקיימו המפגשים בין המדריכים לנערים על בסיס מזדמן. בסוג זה של פעילות, המדריכים סיירו ברחובות ובאתרי הבילוי, במטרה לפגוש את הנערים. המפגשים, אשר התקיימו באופן פרטני או במסגרת קבוצתית, כללו שיחות בנושאים שונים כגון בעיות מיוחדות של הנערים, או פעילויות יותר "אקטיביות" כגון משחקי ספורט, שיטוט בקניונים ובאתרי בילוי. סוג זה של פעילות איפיין בעיקר את השלבים הראשוניים של גיבוש הקבוצה, ונועד לצורך היכרות הדדית וליצירת קשר וקירבה בין המדריך לנערים. יחד עם זאת, במספר מקומות היוו המפגשים המזדמנים את סוג הפעילות המרכזי גם בשלבים מאוחרים יותר.

ג. חוגים - בשתי קבוצות השתתפו הנערים בחוגים: גרפיטי בערד וקרטה בירושלים. החוגים נפתחו לבקשת הנערים. בערד, חוג הגרפיטי היווה רכיב אחד בפעילות הנערים מתוך כלל הפעילויות, ואילו בירושלים, חוג הקרטה שהופעל ע"י הש"ש היה הפעילות היחידה של חלק מן הנערים במסגרת הפרוייקט.

ד. מועדון - בשני ישובים, בערד ובפרדס-כץ, התקיימה פעילות במסגרת של מועדון. המועדון בערד נפתח ע"י המתנ"ס, ובפרדס-כץ ע"י היחידה המקומית לקידום נוער. בשני הישובים המועדון היה פתוח במשך מספר שעות במהלך השבוע, והעמיד לרשות הנערים מגוון אפשרויות לפעילות, כגון משחק פינג-פונג, האזנה למוזיקה ומשחקים שונים. כמו כן, בדרך כלל קיימו המדריכים או האחראים על המועדון מטעם המתנ"ס או קידום נוער מספר הפעלות קבוצתיות בשבוע, כגון שיחות בנושאים שונים או פעילות מטעם גופים כמו 'אל-סם'. נראה כי המועדון היווה גורם משיכה לנערים, אשר סיפק להם מקום משלהם למפגשים ולמשחקים. כי בפרדס-כץ המועדון נסגר לאחר שהושחת ע"י הנערים.

ה. טיפול פרטני - אחדים מהמדריכים בחרו לעזור לנערים באמצעות טיפול פרטני. במקרים מסוימים, פעילות זו היוותה תוספת לפעילות הקבוצתית. בדימונה למשל, המדריכה ניסתה בדרך זו לסייע לנערים להשתלב במסגרת לימודים. בקבוצות אחרות, כמו ערד (קבוצת המבוגרים) או ירושלים-עזרא (קבוצת המבוגרים), מפגשי המדריך עם הנערים היו על בסיס פרטני בלבד. במסגרת זו ניסו המדריכים לסייע לנערים בבעיות אישיות, באופן תפקודם במסגרת המשפחתית, במגעייהם עם שלטונות החוק וכדומה. הטיפול הפרטני כלל לעיתים גם פגישות עם הורים, גורמים בבית-הספר במערכת החינוך, קציני מבחן וכדומה. סוג פעילות זה סוטה ממטרת הפרוייקט כפי שנוסחה במודל המקורי, לפיה "יעסקו המדריכים בבניית קבוצות של נערים אשר ישולבו בקבוצות התנועתיות". הטיפול הפרטני אמור היה להיות בתחום אחריותה של היחידה לקידום נוער. בפועל, אחדים מהמדריכים ראו במפגשים היחידניים בסיס ותנאי לקיומם של מפגשים קבוצתיים, בהיותם יוצרים קירבה ויחסי אמון בין המדריך לנערים. מדריכים אלו הקדישו את עיקר התקופה הראשונה לאחר כניסתם לתפקיד לשיחות אישיות שנועדו להיכרות עם הנערים, ללמידת צפיותיהם ולשכנועם להשתתף בפעילות הקבוצתית. לאחר מכן צמצמו המדריכים את היקף השיחות האישיות לטובת הפעלה קבוצתית. מדריכים אחרים החזיקו באוריינטציה אינדיווידואלית וראו בטיפול הפרטני בנערים את עיקר תפקידם.

בדרך כלל, באותה קבוצה התקיימו במקביל מספר מודלים של פעילויות. למשל, מרבית המדריכים שילבו טיפול פרטני כנדבך נוסף של הפעילות. יחד עם זאת, על פי רוב היתה פעילות מרכזית אחת אשר אפיינה את הקבוצה.

בנוסף לפעילויות הללו, השתתפו הנערים באירועים מיוחדים, כגון טיולים, ימי כייף בסופרלנד ובממדיון ומחנות קיץ. אירועים אלו השתלבו בפעילות שוטפת של הנערים בקבוצה. אחדים מן האירועים המיוחדים, כמו מחנות קיץ וקייטנות קיץ, היו משותפים לנערים המנותקים ולחניכי התנועה הנורמטיביים. באירועים אחרים השתתפו רק הנערים המנותקים.

2. היקף הפעילויות ומספר הנערים המשתתפים בהן

בסעיף הקודם סקרנו אילו סוגי פעילויות התקיימו בקבוצות השונות. בסעיף זה נבחן באיזה היקף התקיים כל סוג פעילות.

בחינת היקף הפעילויות מבוססת על ניתוח מדגם של 50 דיווחים על פעילות חודשית מ- 8 הקבוצות השונות לאורך תקופה ארוכה של 18 חודשי הפרוייקט (מדגם זה של דיווחים - על 50 חודשי פעילות בקבוצה - מהווה כמחצית מכלל חודשי הפעילות במהלך הפרוייקט).

הלוח הבא מציג לגבי כל מודל הפעלה את מספר המפגשים שהתקיימו ואת מספר המשתתפים בהם. כאמור נתונים אלה מבוססים על מדגם פעילויות המהווה כמחצית מכלל הפעילויות.

לוח מס' 13: היקף הפעילויות לפי מודל הפעלה ב- 18 חודשי הפרוייקט

סך הכל משתתפים		ממוצע משתתפים במפגש	מפגשים		דפוסי הפעילות
אחוז	N		אחוז	N	
65	780	10	55	78	1. פעילות קבוצתית קבועה
11	140	7	14	20	2. חוגים
8	96	6	11	16	3. מפגשים מזדמנים עם חברי הקבוצה
9	104	13	6	8	4. מועדון
1	12	3	3	4	5. סירים
6	75	5	11	15	6. מפגשים פרטניים
100	1,207	8.6	100	141	סה"כ

מן הלוח עולה כי נתוני המדגם שברשותנו מבוססים על 141 פעילויות שהשתתפו בהם 1,207 נערים (לא 1,207 נערים שונים אלא 1,207 השתתפויות). בממוצע השתתפו בכל פעילות 8.6 נערים. מניתוח הנתונים עולה כי 55% מסך כל הפעילויות שהתקיימו בקבוצות השונות היו מן הסוג של פעילות קבוצתית קבועה. 65% מסך נערים שהשתתפו בפעילויות בקבוצות השתתפו בפעילות מסוג זה. החוגים ומפגשים קבוצתיים מזדמנים מהווים יחד כרבע מהיקף הפעילויות, בסה"כ השתתפו בשני סוגי פעילויות אלה 19% מן הנערים. 11% מסך כל המפגשים היו מפגשים פרטניים בהם השתתפו כ- 6% מסך הנערים.

3. תכני הפעילויות

בסעיף הקודם זוהו 5 מודלים של הפעלת הקבוצות: פעילות קבוצתית קבועה ומובנית, מפגשים קבוצתיים מזדמנים, חוגים, מועדון וטיפול פרטני. למעשה, המודלים נחלקים ל- 2 קטגוריות מרכזיות: פעולות במסגרת אישית ופעילות במסגרת קבוצתית. הפעילות האישית נשאה אופי של טיפול בבעיות האישיות של הנערים במסגרות שונות (משפחה, לימודים, עבודה). הפעילות הקבוצתית, לעומת זאת, היתה מגוונת יותר מבחינת התכנים שבהם היא עסקה. בסעיף זה נפרט את תכני הפעילות הקבוצתית.

הפעילות במועדון ובחוגים היתה בדרך כלל על טהרת הנושאים החברתיים. הנערים נפגשו למשחקים, להאזנה למוסיקה וללימוד מיומנות כמו קארטה וגרפיטי. גם המפגשים הקבוצתיים המזדמנים נסובו סביב פעילות חברתית.

במפגשים הקבוצתיים הקבועים, לעומת זאת, התקיימו לצד הפעילויות החברתיות הפעלות "רציניות" יותר בנושאים ערכיים ורעיוניים. ההפעלות עסקו בנושאים הקשורים לחיי הנוער המנותק ובנושאים כללים הדומים לאלו המועברים במסגרת התנועה.

בלוח הבא מוצגות דוגמאות לתכני ההפעלות הקבוצתיות: הפעלות חברתיות, הפעלות רעיוניות בנושאים הקשורים לחיי הנוער המנותק והפעלות רעיוניות - ערכיות בנושאים תנועתיים.

לוח מס' 14: דוגמאות לסוג תכני ההפעלות הקבוצתיות

הפעלות חברתיות	הפעלות רעיונית בנושאים הקשורים לנוער המנותק	הפעלות רעיונית - ערכית בנושאים תנועתיים
1. שש בש	1. אלימות	1. סטריאוטיפים
2. טריוויה	2. סמים	2. תרבות הרייטינג
3. משחקי חברה	3. קשיי החיים בשכונות	3. הקהילה בה אנו חיים
4. צפייה בסרטים		4. העולם בו אנו חיים
5. האזנה למוסיקה		5. האדם אחראי לגורלו
6. משחקי ספורט		6. אני בעיני האחר
7. בילוי בעיר		7. אקטואליה כללית

4. גורמים המשפיעים על סוג הפעילות בקבוצה

כאמור, מרבית המדריכים אימצו במהלך הפרוייקט סוגי פעילויות שונים. ניתן למנות מספר גורמים אשר השפיעו על סוגי הפעילויות המתקיימים בקבוצה:

א. תפיסות המדריכים והעדפותיהם - למדריכי הקבוצות היו אוריינטציות שונות לגבי אופן הפעלת הקבוצות. שינוי במודל ההפעלה של הקבוצה נבע לעיתים מהגעתו של מדריך חדש, בעל אוריינטציה שונה מזו של קודמו בתפקיד. כך למשל, בשליש הראשון של הפרוייקט, מדריך קבוצת עזרא בירושלים תפס את עיקר תפקידו כטיפול בבעיות האישיות של הנערים. בהתאם לכך, היוו המפגשים הפרטניים את סוג הפעילות העיקרי של הקבוצה. לאחר עזיבת המדריך והגעתה של מדריכה חדשה השתנה מודל ההפעלה של הקבוצה למפגשים קבוצתיים מזדמנים.

ב. קיומו של מקום פעילות מסודר - לקיומו של מקום פעילות מסודר היתה השפעה מרכזית על מודל ההפעלה של הקבוצה. בהעדר מקום פעילות קבוע לא ניתן היה לקיים מפגשים קבוצתיים קבועים, והיה קשה למשוך את הנערים לפעילות. זה היה המצב בבית-שאן ובירושלים-עזרא (בשליש הראשון של הפעילות). האלטרנטיבות במצב זה היו בדרך-כלל מפגשים קבוצתיים מזדמנים או מפגשים פרטניים.

ג. מספר מצומצם של חברים בקבוצה - כאשר היה מספר מצומצם של חברים בקבוצה (בגלל עזיבה של נערים או חוסר הצלחה בגיוס) או כאשר מסגרת הקבוצה התפרקה, ההפעלה היתה

מבוססת בעיקר על מפגשים פרטניים ועל אירועים מיוחדים, המהווים אטרקציה ומושכים מספר גדול יחסית של נערים.

ד. משאבים העומדים לרשות הקבוצה - פתיחת חוגים, מועדונים וקיומם של אירועים מיוחדים תלויים במיוחד במשאבים העומדים לרשות הפרוייקט בישוב. בפרדס-כץ התאפשרה פתיחת המועדון הודות למימון שניתן ע"י היחידה המקומית לקידום נוער. במקומות בהן ניתנה תמיכה ע"י תנועת הנוער או גורמים אחרים בקהילה ניתן היה לקיים טיולים וימי כיף. בדימונה, העובדה שכל חברי הקבוצה עבדו ויכלו להשתתף במימון, איפשרה לקיים מספר די גדול של אירועים מיוחדים. לעומת זאת, במקרים רבים (כמו בירושלים - עזרא) המדריכים לא הצליחו לקיים פעילויות שונות בשל העדר משאבים מינימליים.

ה. העדפות הנערים - בקביעת מודל ההפעלה של הקבוצה היה על המדריכים להתחשב גם ברצונות הנערים, היות והצלחת הקבוצה היתה תלויה במידה רבה בשביעות רצונם. כך למשל, בערד ובקבוצת עזרא בירושלים נפתחו חוגים בעקבות בקשת הנערים.

שילוב הנערים בתנועות הנוער

על פי התכנון

1. המפעל נועד לשלב נוער מנותק בפעילות תנועות הנוער, ובכך אנו רואים קידום במעמד, למתן אפשרות לבני נוער מנותק להקלט בצורה נאותה בחברה הישראלית ולאפשר להם הזדמנות שווה הניתנת לכל נער ונערה.
2. במקביל לפעילות בקבוצות המנותקים יערכו מדריכי התנועות סדרה של חמש פעולות מיוחדות לחניכי התנועה בסניפים המשתתפים בפרוייקט. הם יעבירו לחניכים מעט מהידע שצברו על בעיית הנערים המנותקים, ויעשו הכנה מקיפה, כדי להפעיל את חניכי התנועות בצורה הנכונה ביותר לסייע בקליטת הנערים המנותקים בסניף התנועה, וכדי לשבור דעות קדומות וחששות, וליצור קרקע נוחה למפגש הצפוי. מדובר בסדרה של חמש הפעלות, לאחר שבמשך מספר שבועות לפני כן המדריכים הקבועים של חניכי הסניף יעסקו בנושאים חברתיים קרובים בפעולות השבועיות.
3. בהתאם לקצב שיוגדר במשותף על ידי המדריכים והחניכים בפרוייקט הם ישולבו בפעילויות אותן סניף תנועתו. בהמשך הם יוטמעו כבודדים בקבוצות הסדירות באותו סניף. המפגשים המשותפים יהיו בעלי אופי של פעולות חברתיות מלווים בשיחות ודיונים בצורת סדנאות בנושאים הבאים:

- זהוי מטרות אישיות ומטרות קבוצתיות
- ציפיות אישיות מול ציפיות קבוצתיות
- מדינת ישראל ותולדות הציונות
- החברה הישראלית בשנות ה-90
- פערים עדתיים וקליטת עליה
- הכרת הסביבה הקרובה
- השלטון הדמוקרטי במדינת ישראל

בפועל

1. כללי

1. הטמעה מלאה של הנערים המנותקים בקבוצות נורמטיביות של תנועות הנוער לא התרחשה באף קבוצה.
2. פעילות משולבת עם נערים נורמטיביים חניכי התנועות התקיימה באופן ספוראדי ולא על פי תהליך מסודר.
3. במקרים בהם התקיימו פעילויות משותפות עם חניכי התנועות, אופי הפעילויות לא היה "רעיוני" או "סדנאי", אלא חברתי, וכלל פעילויות כגון: קבלת שבת, טיולים, אירועים של התנועה וכד'.

2. פירוט תהליך שילוב הנערים

על פי התכנון, תהליך שילובם של הנערים המנותקים בתנועת הנוער היה אמור להתבצע בשלושה שלבים:

- א. הכנת החניכים הנורמטיביים בסניף המאמץ למפגש עם הנערים המנותקים ולקליטתם עפ"י תכנית מסודרת של 5 הפעלות.
  - ב. שילוב הדרגתי של הנערים המנותקים והנערים הנורמטיביים.
  - ג. שילוב מלא של שתי הקבוצות במסגרת התנועה.
- אף אחת מן הקבוצות לא ביצעה את תהליך השילוב עפ"י המודל המתוכנן ובאף קבוצה לא היתה הטמעה מלאה של הנערים המנותקים בתנועת הנוער.
- במקום זאת, היו ניסיונות ספוראדיים ליישום חלקים של המודל:
- א. הכנת החניכים הנורמטיביים - רק בחלק מהקבוצות, למשל בערד, נבנתה תוכנית להכנת החניכים הנורמטיביים לשילוב הנערים המנותקים בסניף. התוכנית כללה בין היתר צפייה בסרט "ילדי המדרגות" העוסק בנוער קשה של קן שומרי ושיחה בהשתתפות נציג השוה"צ בפרוייקט ואנשי קידום נוער. בפועל, התוכנית בוצעה רק בחלקה, כאשר מתוך 5 הפעולות הועברו 3 בלבד.

ב. פעילויות משולבות אקראיות - כמעט כל הקבוצות קיימו קשר כזה או אחר עם תנועת הנוער המאמצת והשתתפו בפעילויות הקן במהלך הפרוייקט. יחד עם זאת, רוב הפעילויות המשותפות עם חניכי התנועה לא נשאו אופי "רעיוני" או "סוציאלי". בדרך כלל הנערים המנותקים השתתפו באירועים מיוחדים של התנועה כגון: קבלת שבת, טיולים, מחנה קיץ, מסיבות ועוד. חלק מהמפגשים האקראיים הללו הסתיימו בהצלחה: בירושלים נוע"ל למשל, עודדו מפגשים אלו את הנערים להצטרף בסופו של דבר לגרעין נח"ל של האגף המקצועי. במקרים אחרים לדוגמא בערד, גררה התנהגות הנערים המנותקים התנגדות מצד חניכי התנועה למפגשים נוספים ולמעורבות הנערים המנותקים הקן.

לסיכום ניתן לומר, כי אף לא אחת מן הקבוצות הגשימה את המטרה המקורית של הפרוייקט - הטמעה מלאה של הנערים המנותקים בתנועת הנוער. ברוב הקבוצות, השתלבו הנערים במספר בודד של אירועים מיוחדים שקיימו התנועות. בשתי הקבוצות בהן השתלבו הנערים בקבוצה נורמטיבית, לא היה מדובר בקבוצה השייכת לקן חינוכי וההפעלה בהן לא היתה תנועתית.

3. סיבות לקושי בשילוב הנערים המנותקים בתנועות הנוער

ניתן להצביע על מספר גורמים אשר תרמו לחוסר הצלחה בהטמעת הנערים המנותקים בקבוצות הנורמטיביות של תנועות הנוער:

א. המרחק החברתי-תרבותי בין הנערים המנותקים לבין החניכים הנורמטיביים - קיימים הבדלים משמעותיים בין הקבוצות בתחומים שונים (כגון שפה ותחומי עניין), אשר הקשו מאד על בנייה וביצוע של הפעלה משותפת, ועל הנכונות הראשונית של שתי הקבוצות לחיבור ביניהן. שילוב הנערים המנותקים התרחש כאשר הקבוצות הקולטות היו דומות יותר לנערים המנותקים וכאשר היה קיים ביניהם ממשק ראשוני, כמו למשל בדימונה, ובירושלים - נוע"ל, בהן הקבוצות הקולטות היו מורכבות מנערים מן האגף המקצועי של התנועה.

ב. חוסר עניין של הנערים המנותקים בפעילות התנועתית - ברוב המקרים הנערים המנותקים גילו חוסר עניין בהפעלות התנועתיות. הפעלות אקטיביות ועיסוק בנושאים הקרובים יותר לחייהם, היו בעלי כוח משיכה גדול יותר עבורם.

ג. רמת התאמה נמוכה של הנערים לאופי פעילות התנועתית - הנערים התקשו לקבל את מסגרת ההפעלה הקבוצתית ולהיכנס אליה. המדריכים לא הצליחו לטעת בהם מחויבות לפעילות התנועתית והתמדה בהגעה לפעילויות.

ד. היעדר קו חינוכי בישוב - על אף שהמטרה שהוגדרה לפרוייקט היתה שילובם של הנערים המנותקים בתנועת נוער, נפתחו קבוצות גם במקומות בהם לא קיים קו חינוכי של התנועה (דימונה) או קבוצה נורמטיבית בשכבה הבוגרת (בית-שאן). בדימונה פתרה המדריכה את הבעיה ע"י שילוב הנערים בקבוצה של האגף המקצועי. בבית-שאן אפילו פעולה זו לא היתה אפשרית, היות ולא מתקיימת בישוב כל פעילות תנועתית לנערים נורמטיביים בגילאים במקבילים לגילאי הנערים המנותקים.

ה. הזיקה הקיימת בין קבוצת הנערים המנותקים לתנועה המאמצת - הנדבך הראשוני שעליו תוכנן להיבנות תהליך השילוב, היה יצירת זיקה ראשונית בין קבוצת הנערים המנותקים לבין תנועת הנוער. בפועל, במקומות רבים זיקה כזאת כזה לא נוצרה. על פי התכנית, המדריכים הצעירים היו אמורים, להוות "גשר" בין שני הגורמים, אולם ברוב המקומות לא היה מדריך צעיר. גם חוסר השייכות של המדריך בשכר לתנועה, כמו למשל בערד, הדגיש את חוסר הקשר בין הנערים המנותקים לקבוצה. במספר מקומות, מקום הפעילות של הקבוצה היה מחוץ לקו, דבר אשר תרם לניתוק והפך את החיבור בין הקבוצות ללא רלוונטי.

ו. חוסר הענות של החניכים הנורמטיביים - בניגוד למה שצפו מתכנני הפרוייקט, ברוב המקרים החניכים הנורמטיביים בתנועת הנוער התנגדו, או לכל הפחות לא הביעו נכונות, לשלב את הנערים המנותקים בקבוצתם. הם נרתעו מהנערים המנותקים ומן הפער החברתי-תרבותי ביניהם, והעדיפו את החברה הקרובה והדומה להם.

ז. קושי כלכלי לממן את הפעילויות - לעיתים, ההשתתפות בפעילות תנועתית היתה כרוכה בתשלום. בדרך כלל לא היה באפשרותם של הנערים המנותקים לממן את הפעילויות האטרקטיביות והמיוחדות של התנועה, כמו טיולים, מסיבות וימי כיף.

4. מודלים אלטרנטיביים לשילוב

במהלך הפרוייקט, התפתחו מודלים אלטרנטיביים של שילוב הנערים המנותקים בפעילות תנועתית:

א. שילוב בקבוצות קטנות על בסיס אינדווידואלי בפיקוח מדריך - במסגרת מודל זה, שהתפתח בפרדס כץ, יצאו הנערים המנותקים והנורמטיביים לסיורים במוזיאונים ובאתרים שונים בקבוצות קטנות של 4-6 נערים. הנערים הנורמטיביים היו חניכי תנועת עזרא אשר הצטרפו באופן וולנטרי. מודל זה איפשר קשר בין שתי הקבוצות, אך לא נוצר חיבור משמעותי ארוך טווח בין הנערים, ולא היתה התפתחות של המפגשים הללו לפעילות מתמשכת במסגרת תנועתית.

ב. שילוב עם נוער מהאגף המקצועי של הנוע"ל - בכמה מקרים היה שילוב בין נוער מנותק לבין נוער מן האגף המקצועי של הנוע"ל. בין שתי הקבוצות הללו קיים דמיון חברתי תרבותי, אשר הקל על יצירת החיבור ביניהן. בדימונה למשל, פעלו הנערים המנותקים ונערים מהאגף המקצועי כקבוצה אחת משך רוב חודשי הפרוייקט. המדריכה עבדה עם הקבוצה הנורמטיבית במשך שנתיים לפני התחלת הפרוייקט. מספר שבועות לאחר גיבוש קבוצת הנערים המנותקים, היא החלה בשיחות הכנה של הנוער המקצועי לקראת השילוב, ללא תכנית מובנית. תהליך השילוב עצמו נעשה באופן הדרגתי ונמשך שבועות נוספים. יש לציין, כי הפעילות בקבוצה המשולבת לא היתה דומה בתכניה לפעילות בתנועת נוער קלאסית, אלא היתה בבחינת הפעלה כלשהי לנוער במסגרת התנועה.

בירושלים - הנוע"ל, הצטרפו לקראת סיום הפרוייקט מספר נערים מנותקים לגרעין נח"ל, אשר היה מורכב בעיקר מנערים השייכים לאגף המקצועי של הנוע"ל.

סיכום דיון

פרוייקט זה מהווה ניסיון ראשוני ומעניין לשלב נוער מנותק במסגרת של תנועות הנוער. ייתכן והמאפיין הבולט ביותר של פרויקט הוא שהפרוייקט התנהל בצורה מאוד שונה מכפי שתוכנן מראש.

על פי התכנון, היו לפרוייקט שלושה עקרונות בסיסיים:

- א. שילוב בין קבוצות של נוער מנותק לנוער נורמטיבי של תנועות הנוער.
- ב. שילובם של הנערים המנותקים בפעילויות הרגילות של התנועות כפי שהן מתקיימות במסגרת התנועתית.
- ג. תפיסה התפתחותית המניחה צמיחה הדרגתית של קבוצת הנערים המנותקים ושאיפה להחזירם למעגלי חיים רגילים.

בפועל, אף אחד מן העקרונות הללו לא התקיים במלואו. רובן המכריע של הפעילויות שהתקיימו בתקופה הניסיונית של המפעל היו על טהרת הנוער המנותק. באף אחת מן הקבוצות המדריכים לא ראו את השילוב עם נוער נורמטיבי כיעד שניתן להשגה בנקל או אף כיעד ראוי וחשוב. גם תכני הפעילות היו בדרך כלל תכנים מיוחדים שהותאמו לצרכיהם של נערים מנותקים, תכנים שהיו שונים מאלה המועברים בדרך כלל בקבוצות של נערים נורמטיביים. יתרה מזו, נראה שמלכתחילה לא היה מקום לצפות שהפעלות המבוססות בעיקר על דיונים וסדנאות יהיו אטרקטיביות דיין לנוער מנותק. לראייה, ניתן לציין שהנוער מן האגף המקצועי שמשולב בתנועת הנוער (נוע"ל) מופעל אף הוא בצורה שונה ועל בסיס תכנים שונים מן האגף החינוכי. גם העיקרון השלישי - תפיסה התפתחותית - לא התממש. ברוב הקבוצות התחלופה, הן של הנערים והן של המדריכים, היתה גדולה מאוד. מצב זה לא איפשר צמיחה והתפתחות לאורך זמן.

הנערים בין תכנון הפרוייקט לביצועו בפועל התגלו מספר חודשים לאחר תחילת הפרוייקט והלכו והתרחבו עם הזמן. במהלך הפרוייקט, לא הצליחו המארגנים והמפעילים לגבש תפיסה חלופית חדשה ומתוקנת המסבירה את הרציונל של הפרוייקט ואת דפוסי הפעלתו. בסיום השלב הניסיוני של הפרוייקט ועל סמך הניסיון שהצטבר, יש חשיבות לניסוח מחדש של רציונל הפרוייקט. רציונל זה צריך להדגיש את היעדים של התנועות בהקשר לנוער מנותק, הכלים העומדים לרשותן לעיסוק בנושא ומידת מחויבותן לנושא. כמו כן, יש לחדד את ההבדלים בין עיסוקן של התנועות בנוער המנותק לבין הטיפול שגופים אחרים (כמו קידום נוער או המתנ"סים) נותנים לנוער זה. יש לערוך תהליך זה של גיבוש התפיסה הן ברמה של מועצת תנועות הנוער (כלומר גיבוש מדיניות כללית של התנועות) והן ברמה של כל תנועה בנפרד. יתכן מאוד שיהיו הבדלים משמעותיים בין התנועות השונות במסקנותיהן ושיטות העבודה המוצעות על ידן.

למרות שעקרונות היסוד של המפעל המקורי לא התממשו, הניסיון של כמעט שנתיים במפעל מגלה כמה עובדות חשובות שעשויות לשמש בסיס בבניית הדגם החדש של המפעל. לחלק נציג נקודות אלה.

1. פעילות ייחודית לנוער מנותק

אמנם ניתן לקיים פעילויות שעונות הן לצרכי הנוער המנותק והן לצרכי הנוער הנורמטיבי, אך הניסיון מראה שהפעילות הרגילה של תנועות הנוער אינה תמיד אטרקטיבית בעיני הקבוצות המורכבות מנוער מנותק. הפעילות שהתקיימה בקבוצות הנוער המנותק היתה בדרך כלל ייחודית והתאימה לצרכיהם ולדפוסי הבילוי שלהם.

2. "מועדון" ולא "קבוצה"

נראה שחשוב להתייחס לעבודה עם נוער מנותק במונחים של הקמה והפעלת "מועדון" לנוער מנותק, ולא במונחים של הפעלת "קבוצה" של נערים עם קונוטציות "התפתחותיות" כפי שתוארו לעיל.

חשיבות תפיסת "המועדון" מתחזקת לאור שלוש נקודות שנתגלו:

א. ייחודיות הפעילות (כפי שתואר בסעיף הקודם).

ב. העובדה שקיימת תחלופה גדולה של הנערים בקבוצות, וכן חוסר התמדתם בהשתתפות בפעילויות.

ג. חשיבות מקום המפגש. בכמה מקרים הקבוצות התפרקו בשל העדר מקום מפגש מתאים. כמו כן היו מקרים בהם הנוער המנותק רצה "מקום משלו" ולא דווקא מקום משותף לו ולנוער הנורמטיבי.

3. תמיכה מקצועית

הניסיון מראה שעיסוק בנוער מנותק הינו משימה מסובכת הדורשת מיומנות מקצועית. לא רק שהנוער הנורמטיבי בתנועות לא היה מסוגל להתמודד עם הסוגיה לבדו, אלא גם המדריכים הצעירים ואפילו המדריכים הבוגרים בשכר התקשו בכך. לכן, חשוב להקים מערכת תמיכה מקצועית בצד הקבוצה או המועדון.

4. מעורבותם של גורמים בקהילה

גורמים שונים בקהילה עוסקים בנוער מנותק. המרכזי שבהם - קידום נוער. הצלחת הפרוייקט מותנית במידה רבה בקיום דפוסי שיתוף פעולה נכונים בין התנועות לבין הגורמים בקהילה.

נראה לנו שניתן להתייחס לארבעת הנקודות שהוצגו לעיל כאל שיעורים שכבר נלמדו בתקופת ההפעלה הניסיונית של הפרוייקט. בבניית כל מודל עבודה חדש יש לשלב את ארבעת האלמנטים שצוינו - פעילות ייחודית, הקמת מועדון, תמיכה מקצועית למדריכים ושיתוף פעולה עם גורמים בקהילה. יש לציין שבתכנון המקורי של הפרוייקט לא הודגש אף אחד ממרכיבים אלה (למעט תמיכה מקצועית מסוימת - אך לא מספקת למדריכים).

בנוסף למרכיבים שצוינו לעיל, נתגלו עוד מספר סוגיות חשובות שיש להתייחס אליהן בגיבוש קונספציה חדשה לפרוייקט. עם זאת, ע"פ ממצאי ההערכה קשה לקבוע כיצד יש להתייחס אליהן. להלן הפירוט.

1. מעורבותם של תנועות הנוער

על כל תנועת נוער לגבש את תפיסתה לגבי מידת המעורבות הרצויה לה בנושא נוער מנותק. מעורבות זו כוללת קביעת סדרי עדיפויות, מדיניות לגבי שילוב עם נוער נורמטיבי, נכונות להקצות ש"ש לפרוייקט וכד'.

סוגיה חשובה נוספת שעל התנועות לתת עליה את הדעת היא הקצאת תקציב ומשאבים להפעלה שוטפת של קבוצת הנערים המנותקים.

בתכנון המקורי לא נכללו סעיפי תקציב לתמיכה בפעילות השוטפת של הקבוצות. תקציבים אלה היו דרושים ל:

- מימון השתתפות הנוער המנותק בטיולים

- רכישת משחקים לקבוצות (משחקי שש-בש, דמקה וכד')

- רכישת חולצות של התנועה עבור הנערים המנותקים

- וכד'

במקרים לא מעטים הפעילות בקבוצות נפגמה בשל העדר משאבים.

2. מאפייני הנערים ועומק הניתוק שלהם

במסגרת ההפעלה הניסיונית של הפרוייקט היתה קיימת הטרוגניות גדולה בהרכב הנערים המנותקים שהשתתפו בפרוייקט במסגרת הקבוצות השונות. הטרוגניות זו ניתנת להגדרה על שלושה ממדים:

1. גיל - נע בין 12-13 עד 20-21

2. ארץ מוצא - ישראלים ותיקים, עולים ממדינות חמ"ע ועולים מאתיופיה

3. עומק הניתוק - מנערים הלומדים במסגרות חינוכיות רגילות עד נוער עבריין

נראה שחשוב לקבוע מהי אוכלוסיית היעד של הפרוייקט או של כל תנועה. לקביעה זו יש משמעויות חשובות לפחות לגבי שלושה היבטים אחרים של המפעל:

- רמת המקצוענות הנדרשת מן המדריכים

- סוגי הפעילויות שניתן להציע לנערים

- סיכויי השילוב שלהם בפעילות בתנועה

נראה שככל שעומק הניתוק קטן יותר (כלומר נערים בסיכון אך כאלה שלומדים או עובדים, או כאלה שבקלות ניתן להחזירם למסלול), אזי הדרישות המקצועיות מן המדריכים עשויות להיות פחות חמורות (ייתכן אף ששישים יוכלו להדריך את הקבוצות) ויש סיכוי רב יותר למצוא מכנה משותף בין הנוער המנותק לנוער הנורמטיבי בתנועה.

3. המדריך

יש לקבוע האם התנועות מוכנות להקצות ש"שים לטיפול בנוער מנותק. עד כה נמנותן לשלב ש"שים בפרוייקט היתה חלקית ביותר. במקביל לכך יש להחליט האם יש צורך במדריך בוגר, ואם כן איזה סוג מדריך ומאילו מקורות ימומן המדריך. אם מקור המימון יהיה חיצוני לתנועות הנוער, נשאלת השאלה מיהו מפעיל הפרוייקט: תנועת הנוער או הגורם שמממן את המדריך.

יש לראות בפרוייקט זה ניסיון ראשון מצד תנועות הנוער לשלב נוער מנותק לשורותיהן. ההצלחה של הפרוייקט היא בכך שהתנועות שהשתתפו במפעל זה התמידו בניסיונותיהן לעסוק בנוער מנותק, גילו בכך עניין רב ומגלות עניין להמשיך ולעסוק בנושא.

הניסיון שהצטבר מצביע שעדיין חסרה תפיסה בסיסית שבמסגרתה אמורות התנועות להפעיל בשורותיהן את הנוער המנותק. בסקירה שהצגנו לעיל הצבענו על המרכיבים הבסיסיים שיש להתייחס אליהם בגיבוש התפיסה האמורה.

נספחים

נספח 1 - שאלון מס' 1: איתור ומיון המועמדים

א. שאלות לגבי מדריכים בשכר

חלק זה של השאלון מתייחס למדריכים בשכר.

1. כמה מועמדים להדרכה בשכר חיפשת? _____
  2. לאלו אזורים מיועדים מועמדים אלו? _____
  3. ישנן מספר שיטות שבאמצעותן ניתן לאתר מועמדים לתפקיד. ציין לגבי כל אחת מהשיטות הבאות, האם השתמשת בה לאיתור המדריכים בשכר, ואם כן, פרט במקומות המיועדים לכך.
    1. חיפוש מועמדים בתוך התנועה 1. לא 2. כן
    2. פרסום מודעה בעיתון 1. לא 2. כן, פרט באילו עיתונים וכמה פעמים פורסמה המודעה_____
  3. חיפוש מועמדים באוניברסיטה 1. לא 2. כן, פרט באילו אוניברסיטאות ובאילו אמצעים (כגון: פרסום בלוח המודעות, פנייה לאגודת הסטודנטים וכד') _____
  4. מתוך היכרויות אישיות 1. לא 2. כן
  5. פנייה ללשכת העבודה 1. לא 2. כן
  6. שיטה אחרת, פרט: _____
-
4. לדעתך, אלו מהשיטות בהן השתמשת היו יעילות יותר, מדוע? _____
  5. סה"כ, כמה פניות קיבלת? _____
  6. מכמה מועמדים קיבלת קורות חיים? _____
  7. כמה מועמדים רואיננו על ידך? _____

8. האם תהליך מיון המדריכים בשכר בתנועה שלך הסתיים?

1. כן, מצאנו את המועמד/ים שחיפשנו.

2. לא, עדיין לא מצאנו את המועמד/ים המתאים/ים.

3. מצאנו רק חלק מהמדריכים שחיפשנו: פרט כמה מדריכים בשכר חסרים ולאילו איזורים _____

---

9. באיזו שיטה אותרו המדריך/ים שנבחרו/ו?

ב. שאלות לגבי מדריכים צעירים (לא בשכר)

חלק זה של השאלון מתייחס למדריכים הצעירים.

10. כמה מדריכים צעירים חיפשת?

---

11. כיצד ניסית לאתר מדריכים צעירים?

---

12. האם מצאת את כל המדריכים הצעירים שרצית? 1. כן 2. לא, פרט כמה מדריכים חסרים

ולאלו איזורים _____

שאלון מס' 2: נתונים של המדריכים שנבחרו

שאלון זה מתייחס לנתונים על המדריכים שהתקבלו לעבודה. חלק א' כולל שאלות בנוגע למדריכים בשכר שנבחרו, וחלק ב' כולל שאלות לגבי המדריכים הצעירים שנבחרו.

א. נתונים על המדריך בשכר שהתקבל

1. שם _____ 2. מין _____ 3. גיל _____
4. מקום מגורים _____ 5. באיזה אזור יעבוד המדריך? _____
6. רמת השכלה: 1. תיכונית חלקית
2. תיכונית מלאה
3. לימודי תעודה בתחום _____
4. סטודנט: שנה _____ חוג _____
5. תעודה אקדמית: תואר _____ חוג _____
7. האם המדריך שנבחר הוא בוגר תנועת נוער: 1. לא 2. כן, פרט כמה שנים היה בתנועה ובאיזו תנועה _____
8. האם המדריך שנבחר עבד בעבר בתנועה שלכם? 1. לא 2. כן, עבד בעבר אך הפסיק. 3. עובד כיום, פרט באיזה תפקיד ובאיזה היקף משרה _____
_____
_____
9. האם הוא שירת בצבא: 1. לא 2. כן, שירת בתפקיד _____
10. האם יש לו נסיון בהדרכה לפני הצבא: 1. אין 2. יש, פרט _____
_____
_____
11. האם יש לו נסיון בהדרכה אחרי הצבא: 1. אין 2. יש, פרט _____
_____
_____

12. האם למדריך יש נסיון בעבודה עם נוער מנותק? 1. לא 2. כן, פרט _____

---

13. עבודות קודמות נוספות לעבודות בהדרכה: _____

---

14. לכמה זמן התחייב המדריך לעבוד? _____

15. באיזה היקף משרה יועסק המדריך? _____

16. האם יש למדריך מגבלה של זמן מבחינת ימים / שעות עבודה? 1. לא 2. כן, פרט מה המגבלות
ומהן הסיבות לכך _____

---

17. מה היו השיקולים שלך בבחירת המדריך (מה היו יתרונותיו על פני המועמדים האחרים שלא
התקבלו)? _____

נספח 2 - שאלון למדריכים בפרויקט מתחברים לנוער מנותק 2/97

תהליך ההכשרה

1. האם השתתפת בכל הפעילויות של ההכשרה?

4. כן, השתתפתי בכולם 3. ברובם 2. בערך בחציים 1. בפחות מחציים

לפניך רשימה של נושאים הקשורים לנוער מנותק. הערך באיזו מידה השתתפתך בסדנא עזרה לך להכיר ולהבין כל נושא.

נושאים	במידה רבה מאד	במידה רבה	במידה בינונית	במידה מועטה	כלל לא
2. עקרונות ושיטות לטיפול בנוער מנותק	5	4	3	2	1
3. שיטות לטיפול אינדיווידואלי	5	4	3	2	1
4. אפשרויות להפעלה קבוצתית	5	4	3	2	1
5. כלים לעבודה עם אוכלוסיות מיוחדות (למשל: נערים עולים חדשים, נערים חרדים וכו')	5	4	3	2	1
6. מאפיינים של היחידה לקידום נוער באיזור בו אתה עובד	5	4	3	2	1
7. פתרונות לבעיות שמתעוררות בנסיון לאתר נוער מנותק	5	4	3	2	1

8. באופן כללי, עד כמה הסדנא עזרה לך להכיר את נושא הנוער המנותק?

5. במידה רבה 4. במידה רבה 3. במידה בינונית 2. במידה מועטה 1. כלל לא מאד

9. עד כמה לדעתך עבודת הגמר שהכנת סייעה לך בהכרת האוכלוסיה שאיתה תעבוד?

5. במידה רבה 4. במידה רבה 3. במידה בינונית 2. במידה מועטה 1. כלל לא מאד

10. עד כמה ההכשרה הייתה מעניינת?

5. במידה רבה 4. במידה רבה 3. במידה בינונית 2. במידה מועטה 1. כלל לא מאד

11. באיזו מידה אתה מרוצה מאוירת הלימודים במהלך ההכשרה?

5. במידה רבה 4. במידה רבה 3. במידה בינונית 2. במידה מועטה 1. כלל לא מאד

12. באיזו מידה אתה מרוצה מהיחסים הבינאישיים שנוצרו עם המדריכים האחרים במהלך ההכשרה?

5. במידה רבה 4. במידה רבה 3. במידה בינונית 2. במידה מועטה 1. כלל לא מאד

13. האם נכונות הסגל לעזור הייתה מספקת לדעתך?

5. בהחלט כן 4. כן 3. כן ולא באותה מידה 2. לא 1. בהחלט לא

14. באיזו מידה אתה מרוצה מההכשרה באופן כללי?

5. במידה רבה מאד
4. במידה רבה
3. במידה בינונית
2. במידה מועטה
1. כלל לא

מוכנות

לפניך מספר תחומי פעילות שתדרש לעסוק בהם. אנא הערך באיזו מידה אתה מרגיש מוכן להתחיל לעסוק בכל אחד מהם.

תחומי פעילות	במידה רבה מאד	במידה רבה	במידה בינונית	במידה מועטה	כלל לא
15. איתור נוער מנותק	5	4	3	2	1
16. קיום מפגשים אישיים עם נוער מנותק	5	4	3	2	1
17. העברת פעילויות קבוצתיות לבני נוער מנותק	5	4	3	2	1

18. באופן כללי, באיזו מידה אתה מרגיש מוכן לעבודה עם נוער מנותק?

5. במידה רבה מאד
4. במידה רבה
3. במידה בינונית
2. במידה מועטה
1. כלל לא

19. האם אתה מרגיש שאתה מכיר במידה מספקת את המסגרת התנועתית שבה תעבוד?

5. בהחלט כן
4. כן
3. כן ולא באותה מידה
2. לא
1. בהחלט לא

20. כיצד אתה מעריך את סיכויי הצלחתך בתפקיד כמדריך?

5. גבוהים מאד
4. גבוהים
3. בינוניים
2. נמוכים
1. נמוכים מאד

תפיסת תפקיד

21. באיזו מידה התפקיד של מדריך לנוער מנותק נתפס כמעניין בעיניך?

5. במידה רבה מאד
4. במידה רבה
3. במידה בינונית
2. במידה מועטה
1. כלל לא

22. עד כמה התפקיד נתפס בעיניך כמאתגר?

5. במידה רבה מאד
4. במידה רבה
3. במידה בינונית
2. במידה מועטה
1. כלל לא

23. באיזו מידה ברור לך מה אתה נדרש לעשות במסגרת תפקידך?

5. במידה רבה מאד
4. במידה רבה
3. במידה בינונית
2. במידה מועטה
1. כלל לא

24. באיזו מידה לדעתך תקבל סיפוק מהתפקיד?

5. במידה רבה מאד
4. במידה רבה
3. במידה בינונית
2. במידה מועטה
1. כלל לא

25. עד כמה לדעתך נדרשת בתפקיד יכולת להתמודד עם קשיים?

5. במידה רבה מאד
4. במידה רבה
3. במידה בינונית
2. במידה מועטה
1. כלל לא

26. באיזו מידה לדעתך התפקיד הוא שוחק?

5. במידה רבה מאד
4. במידה רבה
3. במידה בינונית
2. במידה מועטה
1. כלל לא

27. עד כמה אתה רואה עצמך כמתאים לתפקיד?

5. במידה רבה מאד
4. במידה רבה
3. במידה בינונית
2. במידה מועטה
1. כלל לא

28. במידה ויתעוררו בעיות בעבודה, האם תדע למי לפנות:

1. לא
2. כן, שם _____
תפקיד _____

29. האם ישנם תחומים שהיית רוצה שיודגשו יותר בהכשרה _____

---

30. מהן ציפיותיך לעתיד מבחינת ההכשרה וההדרכה במהלך העבודה _____

---

31. הערות כלליות נוספות _____

---

32. שם _____

שאלון למדריכים בפרויקט מתחברים לנוער מנותק 1/98

תהליך ההכשרה

לפניך רשימה של נושאים הקשורים לנוער מנותק. הערך באיזו מידה השתתפותך בסדנא עזרה לך להכיר ולהבין כל נושא.

	נושאים	במידה רבה מאד	במידה רבה	במידה בינונית	במידה מועטה	כלל לא
.1	עקרונות ושיטות לטיפול בנוער מנותק	5	4	3	2	1
.2	שיטות לטיפול אינדיווידואלי	5	4	3	2	1
.3	אפשרויות להפעלה קבוצתית	5	4	3	2	1
.4	כלים לעבודה עם אוכלוסיות מיוחדות (למשל: נערים עולים חדשים, נערים חרדים וכו')	5	4	3	2	1
.5	מאפיינים של היחידה לקידום נוער באיזור בו אתה עובד	5	4	3	2	1
.6	פתרונות לבעיות שמתעוררות באיתור נוער מנותק	5	4	3	2	1

- .7 באופן כללי, עד כמה הסדנא עזרה לך להכיר את נושא הנוער המנותק?
- .8 עד כמה ההכשרה הייתה מעניינת?
- .9 באיזו מידה אתה מרוצה מאוירת הלימודים במהלך ההכשרה?
- .10 באיזו מידה אתה מרוצה מהיחסים הבינאישיים שנוצרו עם המדריכים האחרים במהלך ההכשרה?
- .11 האם נכונות הסגל לעזור הייתה מספקת לדעתך?
- .12 באיזו מידה אתה מרוצה מההכשרה באופן כללי?

.1. כלל לא   .2. במידה מועטה   .3. במידה בינונית   .4. במידה רבה   .5. במידה רבה מאד

.1. כלל לא   .2. במידה מועטה   .3. במידה בינונית   .4. במידה רבה   .5. במידה רבה מאד

.1. כלל לא   .2. במידה מועטה   .3. במידה בינונית   .4. במידה רבה   .5. במידה רבה מאד

.1. כלל לא   .2. במידה מועטה   .3. במידה בינונית   .4. במידה רבה   .5. במידה רבה מאד

.1. בחלט לא   .2. לא   .3. כן ולא באותה מידה   .4. כן   .5. בהחלט כן

.1. כלל לא   .2. במידה מועטה   .3. במידה בינונית   .4. במידה רבה   .5. במידה רבה מאד

13. האם ישנם תחומים שהיית רוצה שיודגשו יותר בהכשרה

---

14. אם יש לך הערות נוספות לגבי ההכשרה שעברת, אנא פרט:

מוכנות

לפניך מספר תחומי פעילות שתדרש לעסוק בהם. אנא הערך באיזו מידה אתה מרגיש מוכן להתחיל לעסוק בכל אחד מהם.

תחומי פעילות	במידה רבה מאד	במידה רבה	במידה בינונית	במידה מועטה	כלל לא
15. איתור נוער מנותק	5	4	3	2	1
16. קיום מפגשים אישיים עם נוער מנותק	5	4	3	2	1
17. העברת פעילויות קבוצתיות לבני נוער מנותק	5	4	3	2	1

18. באופן כללי, באיזו מידה אתה מרגיש מוכן לעבודה עם נוער מנותק?

5. במידה רבה מאד   4. במידה רבה   3. במידה בינונית   2. במידה מועטה   1. כלל לא

19. האם אתה מרגיש שאתה מכיר במידה מספקת את המסגרת התנועתית שבה תעבוד?

5. בהחלט כן   4. כן   3. כן ולא באותה מידה   2. לא   1. בהחלט לא

20. כיצד אתה מעריך את סיכויי הצלחתך בתפקיד כמדריך?

5. גבוהים מאד   4. גבוהים   3. בינוניים   2. נמוכים   1. נמוכים מאד

נספח 3 - שאלון איתור ומיון מועמדים ופעילות יחידנית / קבוצתית

שלום, מדברת ליילי מחברת פילת. כזכור לך נפגשנו ב_____ אנחנו עושים את ההערכה על הפרוייקט של מועצת תנועות הנוער "מתחברים לנוער מנותק". את/ה נמצאת בתפקיד מזה מספר שבועות ואני רוצה לראיין אותך על מה שקרה בתקופה זו. האם אפשר לעשות זאת עכשיו או במועד מאוחר יותר (זה יקח כ- 30-45 דקות). אני מבינה שהמשימה הראשונה שלך היא איתור ומיון הנערים. תספר לי קצת מה קרה בנושא זה. (להקפיד על כך שהתשובות יתייחסו לכל הנקודות בתבחנה בין קידום נוער לגורמים אחרים).

איתור דרך קידום נוער:

1. האם קיבלת רשימת שמות מקידום נוער? _____

2. מאיזה גורם בקידום נוער קיבלת את השמות? _____

3. כמה שמות קיבלת? _____

4. ספר על ההתרחשויות ממועד קבלת את הרשימה (מהו המועד) ועד היום (איך פנית, מה הצעת לנערים מבחינת הפעילות, ומה היתה תגובתם כלפיך, איך התקיים קשר בינכם עד הקמת הקבוצה)?

---

5. בסך הכל אל כמה נערים פנית דרך קידום נוער וכמה מהם רצו להשתתף בפרוייקט? _____

איתור בדרכים אחרות:

6. האם התעורר צורך באיתור שלא דרך קידום נוער, מדוע? _____

---

13. אם עדיין לא קיימים מפגשים קבוצתיים, איך להערכתך תראה הפעילות, איפה תתקיים ומה תהיה תדירותה?

---

14. אם מתקיימים מפגשים קבוצתיים, מה תדירותם מהו אורכם היכן מתקיימים ומהיכן הציווד הנדרש להעברת הפעילות, האם חסר ציוד?

---

15. תאר את הפעילות הקבוצתית, כמה נערים מגיעים, מה עושים בדרך-כלל, איזה מסוגי הפעילויות הם אוהבים, מה יחסם של הנערים אליך?

---

16. תאר את האוכלוסיה שאיתה אתה עובד, גיל, מין, עולים / ותיקים, סיבות נשירה, מצב הניתוק ממסגרות והאם קיימת היכרות מוקדמת בין הנערים?

קשרי עבודה עם קידום נוער:

17. מהם קשרי העבודה שלך עם קידום נוער, מול איזה גורמים אתה עובד, מה תדירות הקשר איתם ומה מטרתו?

---

18. מה תחושותיך לגבי העבודה בשיתוף קידום נוער, מה אתה מקבל ממנו ומה נדרש לנתן?

פעילות בתנועה שלך:

19. עם איזה גורמים מהתנועה אתה בקשר, מה אופי הקשר ומה הוחלט במפגשים אלו?

---

20. האם אתה מרוצה מקשרי העבודה עם התנועה, מה אתה מקבל מהם ומה אתה מרגיש שחסר?

---

21. מה אתה מקבל או מצפה לקבל מהתנועה, והאם אתה מקבל ממנה גיבוי?

---

22. האם התחילה עבודה עם תניכי התנועה הותיקים בנושא נוער מנותק, ואם כן האם אתה מעורב בעבודה זו?

---

23. במידה ויש פעילויות נוספות שאתה עושה במסגרת התפקיד, ולא צוינו, אנא ציין אותם.

---

24. האם אתה עובד ביחד עם ש"ש? אם כן, איך אתם עובדים יחד, מה חלוקת התפקידים בינכם?

---

25. האם יש לך הערות על העבודה עד כה, קשיים שנתקלת בהם, לקחים שלמדת הצלחות או כשלונות שחווית וכו'?

שם המדריך: _____ איזור עבודה: _____ תאריך: _____

נספח 4 - פרויקט מ.ת.ן - מתחברים לנוער מנותק

דו"ח פעילות חדשית - לחודש _____

שם המדריך _____ התנועה _____ ישוב _____

חלק א' - פעילות קבוצתית עם נוער מנותק

אנא פרט את כל הפעילויות הקבוצתיות שקיימת בחודש האחרון עם הנוער המנותק /או עם הנוער הנורמטיבי בתנועה.

תאור הפעילות	מקום פעילות	מס' החניכים	סוג החניכים / נוער מנותק / נורמטיבי	תאריך הפעילות	
					.1
					.2
					.3
					.4
					.5
					.6
					.7
					.8

The National Insurance Institute

Research and Planning Administration

Reaching Detached Adolescents

by

Abraham Carmeli, Na'ama Shamir, Lili Itzhaki

Pilat Institute

Jerusalem, June 1999

growth of the detached adolescents as a result of their exposure to the YM activities and members.

A full integration of the detached adolescents with the regular members of the YM did not occur in any of the groups. As a matter of fact, even the mere contact between the two groups was rather sporadic, due to the reluctance of both parties to have joint activities.

The activities, which turned out to be attractive to the detached adolescents, were rather different from the regular activities of the YM. The detached adolescents preferred watching TV, having disco parties, games, and talking about the social and psychological problems of marginal youth. The regular activities offered by the YMs had usually a strong ideological or educational flavor. The third principle, personal growth, could not be achieved because of the discontinuity in the groups caused by the high rate of turnover among the adolescents and the counselors.

The results of the evaluation study point to the necessity of consolidation of a new concept for the project. Following are some findings and suggestions, which should be taken into consideration when forming the new concept.

1. Special activity for the detached adolescents - the project should give up, at least at its early stages, the aspiration of involving the detached adolescents in ideological discussions, which the regular members of the YMs find interesting. Special kinds of activities should be developed for them.
2. 'Club' and not 'Group' - it was quite difficult to develop the detached adolescents as a social group, which requires continuous participation of all the members. It seems that the activity with them should be conceptualized as having them be members in some sort of club, based on voluntary and sporadic participation in activities which take place at the club regularly.
3. Supervision for the Counselors - working with the detached adolescents turned out to be a very demanding task for the counselors. They should be given on going professional supervision.

4. Involving the community – the success of the project seems to depend on getting support from the professional institutions working with the detached adolescents in the community. These institutions can be helpful by offering professional aid to the counselors, localizing suitable adolescents to take part in the activities organized by the YMs, offering different kinds of material aid such as a location for the activity, etc.
5. The involvement of the Youth Movements – each YMs should elaborate a plan how the movement should be involved in this project. This plan should address issues such as the importance of working with the detached adolescents and its priority for the movement, the amount and kind of resources the movement is ready to dedicate to this project, to what extent it is possible and desirable to strive for a full integration of the detached adolescents in the movement, etc.
6. The characteristics of the adolescents – the adolescents who took part in the experimental phase of the project were quite heterogenous: Their age ranged from 12 to 22, they were partly Israeli born and partly new immigrants from the former Soviet Union republics and from Ethiopia, some of them were normative though culturally deprived adolescents some were school dropouts, while others were juvenile delinquents. It seems that a more homogenous population could be more easily treated in a project of this kind. The exact characteristics of the adolescents accepted to such a project should be considered carefully, since it has considerable influence on the goals that could be set for the project, the requirements from the counselors, the possible degree of integration between the detached youth and the normative members of the YM, the kind of activities to be offered to the adolescents, etc.

This project should be considered as a first effort made by the YMs to integrate the detached youth in their activities. As such, the success of the project was in that all of the three movements which started the project continued running the groups, in spite of different problems, during the two years of the experimental stage, and they were ready to continue with the project for a further period.

Abstract

Several thousand adolescents in Israel are neither going to school nor working. Their number increased rapidly during the last decade, due to the large number of new immigrants from the former Soviet Union republics.

The Fund for Demonstration Projects of the National Insurance Institute supported a program called "Reaching Detached Adolescents", which was implemented by the 'Council of Youth Movements in Israel' (CYMI). The purpose of the program was to help the detached adolescents find their way back to the normative society. The youth movements' members were to become imitation models for the detached adolescents, helping them undergo the psycho-social transformation necessary for better integration in the society.

The experimental phase of the project, which lasted two years - from August 1996 to August 1998 - was systematically evaluated.

The evaluation research revealed that several aspects of the project, as they were implemented in the experimental stage, turned out to be significantly different from how they were planned to be.

1. Seven groups were to be set up in six different cities all over the country. The three YMs which took part in the project set up 8 groups. 'Noar Oved Velomed' had five groups at Jerusalem, Dimona, Beit Shean, Qirat Gat and Ashdod. 'Ezrah' had two groups at Jerusalem and Pardes Katz. 'Hashomer Hazair' opened one group at Arad. However, only five out of the eight groups were active during the eighteen months during which they were supposed to work with the detached adolescents. Three groups closed down before the end of the project, or started working later than did the other groups.
2. Contrary to the original plan, counselors of the groups had a high rate of turnover. Only in two did groups did the same counselor work with the youngsters for almost the whole period of the project. In some cases the new counselor started working with the group several weeks after the first counselor had left his/her job.

As a result of the turnover, the recruitment of counselors turned out to be an ongoing task for the organizers.

3. The counselors were highly satisfied with the introductory training program. This program was replicated at the beginning of the second year of the project, in order to allow the newly joined counselors to be properly introduced to the program. The counselors expressed a strong need for ongoing supervision during the project. This need was partially satisfied through the training program organized by the YMs and the CYMI for the counselors during part of the project time.
4. In most cases the counselors were unable to identify by themselves detached adolescents to work with in the groups, as they were supposed to do. In most cases the local social services sent adolescents who were under their care, to participate in the YM activity. The recruitment of participants in the group activity turned out to be a continuous activity for the counselors, and not a one-time task to be accomplished at the beginning of the project, as it was supposed to be. This was due to the high turnover of the adolescents and counselors which in turn led to the desertion of part of the group members.
5. About 150 dropout adolescents were supposed to take part in the project. Actually between 85 to 100 adolescents were registered for activities in the various groups, with a mean of about 14 in each group. During any given week only part of the registered adolescents participated in the activities. The group members in any single group were quite homogenous regarding their age. Each group was composed of either new immigrants, or Israeli born adolescents. In most groups, some of the members were school students, some school dropouts who were working, and some young delinquents.
6. During the project the counselors developed different patterns of activity with the detached youngsters: individual quasi-therapeutic sessions, sporadic meetings with the group members, social activity in the group, club-like activity, and tours.
7. None of the three basic principles of the project were fully implemented. These principles were: integration between the detached adolescents and the normative members of the YM, offering to the detached adolescents the same sort of activities as the YM offers their normative peers, and a slow but constant personal

---

ניתן להזמין פרסומים במוסד לביטוח לאומי, מינהל המחקר והתכנון,
שד' ויצמן 13, ירושלים 91909, טל. (02)6709579